İMAM-I AZAM EBU HANİFE

MÜRSEL GÜNDOĞDU

ÖTÜKEN

YAYIN NU: 1961
EDEBÎ ESERLER: 1011

T.C. KÜLTÜR ve TURİZM BAKANLIĞI
SERTİFİKA NUMARASI: 49269

ISBN: 978-625-408-500-0

www.otuken.com.tr | otuken@otuken.com.tr

ÖTÜKEN NEŞRİYAT A.Ş.®
İstiklâl Cad. Ankara Han 65/3 • 34433 Beyoğlu-İstanbul
Tel: (0212) 251 03 50 • (0212) 293 88 71 - Faks: (0212) 251 00 12

Editör: Ayşegül Büşra Paksoy

Kapak Tasarımı: Mahmut Doğan

Dizgi-Tertip: Mahmut Doğan

Kapak Baskı: Pelikan Basım

Baskı: ÇINAR MATBAACILIK VE YAY. SAN. TİC. LTD. ŞTİ.
Yüzyıl Mah. Matbaacılar Cad. Ata Han No:34 K:5
Bağcılar / İSTANBUL Tel: (0212) 628 96 00
Sertifika No: 45103

İstanbul- 2023

Kitabın bütün yayın hakları Ötüken Neşriyat A.Ş.'ye aittir. Yayınevinden yazılı izin alınmadan, kaynağın açıkça belirtildiği akademik çalışmalar ve tanıtım faaliyetleri haricinde, kısmen veya tamamen alıntı yapılamaz; hiçbir matbu ve dijital ortamda kopya edilemez, çoğaltılamaz ve yayımlanamaz.

Mürsel Gündoğdu: Giresun'da doğdu. Erciyes Üniversitesi İlahiyat Fakültesinden "Kuran'da Sanat Kavramı" adlı teziyle mezun oldu. Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalı İslam Felsefesi Bölümünde "Farabi'de İyilik Kavramı" adlı teziyle yüksek lisansını tamamladı.

Kayseri, Mardin, Kocaeli ve Balıkesir vilayetlerinde öğretmenlik ve yöneticilik yaptı.

Mürsel Gündoğdu evli olup Mehmet Kağan ve Bengisu adında iki çocuğu vardır.

Yayımlanmış Eserleri:

. *Bir Nehir Yangını* (Şiir)
. *Akıl Kalbi Ararken- Bir Gazali Romanı*
. *Kalbin Şehrinde- Bir Gazali Romanı 2*
. *Vezir Nizamülmülk* (Roman)- ESKADER 2014 Roman Ödülü
. *Taşları Konuşturan Adam*- Bir Mimar Sinan Romanı
. *Hakan-Türkler Müslüman Oluyor*- Bir Abdülkerim Satuk Buğra Han Romanı
. *Müderris -Bir Gazali Romanı* (Birleştirilmiş Baskı)
. *İmam Maturidi* (Roman)- Ötüken Neşriyat, 2020
. *Farabi* (Roman)- Ötüken Neşriyat, 2020

İÇİNDEKİLER

BİRİNCİ BÖLÜM
ŞAFAK SÖKERKEN

ŞAFAK SÖKERKEN 11
SEHER MUŞTUSU 26
GÖNÜL ÇIKMAZI 35
UMUT KAPISI 48
DÜĞÜM ÇÖZÜLÜRKEN 61

İKİNCİ BÖLÜM
SULAR DURULURKEN

SULAR DURULURKEN 73
SUALLERİN İZİNDE 84
GELECEĞE UZANAN YOL 94
SEFER DÜŞÜNCELERİ 103
ŞAFAĞIN KANATLARINDA 115

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM
İLMİN KAPISINDA

İLMİN KAPISINDA 129
HÜZÜN, SEVİNÇ VE İSYAN GÜNLERİ 143
DERS HALKASINDA BİR GENÇ 156
SARP GEÇİTLERİ 168
TEPEDEKİ DÜZLÜK 181

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM
DİRİLİŞ MEVSİMİ

DİRİLİŞİN AYAK SESLERİ 197
DAL VE TOMURCUK 209
SABIR VE TAHAMMÜL 221
VEDA VE YAS GÜNLERİ 233
DİRİLİŞ MEVSİMİ 247

BEŞİNCİ BÖLÜM
ZEMİN VE İNŞA

ZEMİN VE İNŞA 259
ÖNCÜ DEPREM 271
KÜL VE RÜZGÂR 284
ÇAĞ VE SORUMLULUK 293
TEKLİF VE TEHDİT 303

ALTINCI BÖLÜM
HİCRETTEN ŞÖHRETE

ESARETTEN HİCRETE 317
ZAFER MUŞTUSU 327
SILA HASRETİ 337
HİCRETTEN ŞÖHRETE 349
EKOLDEN OKULA 360

YEDİNCİ BÖLÜM
İMAMETTEN ŞEHADETE

ÇİÇEKTEN MEYVEYE 377
SEVİNÇ VE HÜZÜN ARASINDA 388
HASAT ZAMANI 397
VEDA GÜNLERİ 410
İMAMETTEN ŞEHADETE 421

FAYDALANILAN KAYNAKLAR 437

BİRİNCİ BÖLÜM

ŞAFAK SÖKERKEN

Bil ki;
Vücudumuzdaki organlar nasıl göze tabi ise
amel de ilme tabidir.
Bu yüzden ilimle yapılan az bir amel,
bilmeden yapılan çok amelden daha hayırlıdır.

İmam-ı Azam Ebu Hanife

ŞAFAK SÖKERKEN

Tanyeri ağarınca gönülde saklı hayaller derin uykusundan uyanır ve dingin umutlar yüce dağların doruklarına sevdalanmaya başlar.

Şafağın kanatlarında beliren pembemsi ışık huzmeleri bir diriliş muştusu gibi sarıp sarmalar, aşka susayan yürekleri. Ten kafesine kilitlenmiş körpe sevdalar canlanır yâr otağında hiç ölmeyesi. Seher yeli, ezeli ve ebedi aşkın doyumsuz fısıltılarını terennüm etmeye başladığı zaman gecenin hükmü sona erer. Cümle karanlıklar eriyip gider ışık teknelerinde ve yeni bir gün emeklemeye başlar şehrin dar sokaklarında.

Kûfe şehri, yeni günün körpe umutlarına mayalanıyordu.

Dağların dorukları kardı ve eteklerinde rengarenk çiçekler vardı. Mevsim ise kış uykusundan henüz uyanmış taze bir bahardı.

Âlemlere rahmet olarak gönderilmiş kutlu elçi Hz. Muhammed'in Mekke'den Medine'ye hicretinin yüzüncü yıl dönümü günleriydi. Takvimler cılız yapraklarını 719 yılının demir çarklarında döndürmekle meşgulken Sevgililer Sevgilisi'nin tebliğ ettiği hakikat ve hikmet pınarından kana kana içmek isteyenler, yürek yangınlarını bu berrak kaynakta söndürüyordu.

Kışın zorluklarına sabırla direnenlere her daim ödül olarak bahar vardır. Kış uykusundan uyanmak, yepyeni bir umuda kanat takmaktır zira.

Yatağından doğrulup hızla pencereye yöneldi. Uzaklara, çok uzaklara baktı. Başını salladı. Hayıflandı. Gözünü dışarıdan çekip hızla odadan çıktı. El çabukluğuyla abdestini aldı. Sarığını başına doladı. Hırkasını giymesiyle kendisini dışarı atması bir oldu. Hem hızlı adımlarla yürüyor hem de üstünü başını düzeltiyordu. Dar sokakta ilerledi. Ezan okunmaya başladığında mescidin avlusuna yeni gelmişti. İçeri girip bir köşeye oturdu. Önce ezanı, ardından da oldukça güzel bir sesle okunan Kur'an'ı dinledi.

Yüreği uzaklara, ötelerin ötesine kanatlanmıştı.

Kılınan namazın ardından cemaatin çoğu Kûfe Mescidi'ni boşalttı.

İçeride kalanlar ise farklı köşelerde dört ayrı halka kurdular.

Yirmi yaşında olan Numan, oturduğu yerden göz ucuyla bunları takip ediyordu. Bir köşede hadis halkası kurulmuş sessizce hocalarını beklerken diğer köşedeki Kur'an halkasından muntazam sesler yükseliyordu. En kalabalık olanı fıkıh halkasıydı. Burada talebelere ilave olarak fetva sormak için sırada bekleyen insanlar da vardı. En hararetli olanı ise kapıya en yakınıydı. Bu halka kurulur kurulmaz İslam inanç esaslarıyla ilgili çetin tartışmalar başlamış ve olanca hızıyla devam ediyordu.

Numan, yerinden kalkarak kapıya yakın halkaya yaklaştı.

Konuşulanları dinledi. Hararetle tartışılmakta olan mevzuları daha önce birkaç kez dinlemişti. Bu yüzden erken ayrılıp evin yolunu tuttu.

Henüz evlenmişti Numan ve yeni bir hayata alışma evresindeydi.

Babası Sabit'i kaybettikten sonra onun yürüttüğü ipekli ve yünlü kumaş dükkânının başına geçmişti. Bu ağır bir sorumluluktu. Kısa sürede bu ticaretin bütün gereklerini öğrendi. Hem işleyişine hâkim oldu hem de bazı yenilikler yaptı. İşi büyüttü. İşçi sayısını artırdı. Sabahın en erkeninde iş yerine gelenlerdendi. Hesabını kitabını düzenli tutuyordu. Bu çabaları neticesinde işler iyice yoluna girmişti. İşine dair bu rahatlamadan sonra ise evlenerek hayatını da düzene soktu.

Numan, evlenmeden önce erken kalkar ve sabah ezanından yarım saat önce mescide varırdı. Bazen ezanı okur sonra da Kur'an okuma usullerini bütün detaylarıyla öğrendiği hocası Asım b. Behdele'nin işaretiyle cemaat namaz için toplanıncaya kadar Kur'an tilavet ederdi.

Ticaret işlerinin iyice yoğunlaştığı ve henüz evlendiği o günlerde ise sabahleyin erken kalkmakta biraz zorlanıyordu.

Mescitten dönüp yemeğini yedikten sonra iş yerine gitmek için hazırlandı. Hanımıyla vedalaştıktan sonra kapıya yöneldi. Her sabah olduğu gibi evin dış kapısında onu annesi bekliyordu. Kendisini hayranlıkla süzen annesinin yanına varınca eğilip elini öptü. Sıkıca boynuna sarıldı. Ona her sarılışında ağlıyordu annesi.

Bu ruh hâlinden uzaklaştırmak için sordu:

- Bir isteğin ve dahi arzun var mıdır anacığım?

- Tek isteğim iyiliğindir evladım. Yüce Rabbim seni her daim iyilerle, helal süt emmişlerle karşılaştırsın. Başkaca bir arzum yoktur.

- Konu komşunun ahvaliyle ilgili neler yapıyorsun? Biliyorsun ki

onlar bize Yüce Allah'ın emanetidir. Komşularımızın bir sıkıntısı veya derdi olur da bundan haberimiz olmazsa hiçbirimiz bunun vebalinden kurtulamayız.

- Allah senden razı olsun evladım. Ben hâli vakti yerinde olmayanları sana söylüyorum. Sen de gerekeni layıkıyla yapıyorsun. Konu komşu her daim duacı. Allah ne muradın varsa versin oğul.

- Allah seni başımızdan eksik etmesin anacığım.

Numan, evden ayrılıp Amr b. Hureys çarşısındaki dükkânına doğru yola çıkınca annesi bir süre daha arkasından baktı. Dua etti onun için. Beyi Sabit'in vefatından sonra hayatta tek dayanağı oydu. Bu yüzden Numan'ın üzerine titriyordu âdeta. Her ne zaman evden çıkacak olsa gençliğinin baharındaki orta boylu ve yaşıtlarına nazaran oldukça güzel giyinen biricik oğlunun ardından gözden kayboluncaya kadar bakardı. Sonra da işlerine döner ve gelişini dört gözle beklemeye koyulurdu.

Numan, her sabah aynı vakitlerde çarşıya girer ve karşılaştığı herkese selam verip hâl hatır sorardı.

Amr b. Hureys Çarşısı, Kûfe Mescidi'nin yakınına kurulmuştu. Oldukça genişti. Elbiseciler-kumaşçılar çarşısı olarak bilinirdi. İçinde sohbet mekânları da vardı. Küçük yaşta İslam Peygamberi'nin huzuruna getirilip kendisine alışverişinin bereketli olması için dua edilen bir sahabe olan Amr b. Hureys, Kûfe şehri kurulduktan sonra buraya göç etmiş ve kendi adıyla anılan bu geniş çarşıyı inşa ettirmişti. Kendisi de ticaretle uğraşıyordu ve Kûfe'nin zenginlerinden birisiydi. Numan'ın babası Sabit, vakti zamanında bu binada büyükçe bir dükkân satın alıp ticarete başlamıştı. O vefat edince işleri oğlu Numan yürütüyordu.

Kûfe şehri oldukça güzel planlanmıştı. Burada alıp satılan her malın kendisine ait bir çarşısı vardı.

Bu şehir köprüleri, han, hamam ve hapishaneleri yanında eğlence merkezleriyle, park ve bahçeleriyle, kerpiç yerine tuğladan yapılmış evleriyle, geniş yol ve meydanlarıyla, yeterli içme suyu kanallarıyla, şehrin çöplerini toplayan resmi görevlileriyle oldukça iyice planlanıp kurulmuştu. Burada Sûku'd-Decac ve Sûku's-Senanir adı verilen kedi, köpek, kaz tavuk, hindi gibi evcil hayvanların satıldığı, Sûku'l-Hurrade denilen temizlik maddelerinin satıldığı, Sûku'r-Rumiyyûn adında yağ ticaretinin yapıldığı birçok özel pazar vardı. Ayakkabıcılar çarşısı

bir yere, tahıl satıcıları diğer bir tarafa, deri ve kumaşçılar ise başka bir bölgeye yerleştirilmişti.

Numan, dükkânlarını henüz açmakta olan komşularına selam verip ilerledi. O sırada gözü, komşu dükkânın önünde oturan iki kişiye ilişti. Onlara da selam verip yürümeye devam etti. Yaşını başını almış adamın gözleri yanlarından edeple geçen Numan'a takılmıştı. Bir süre öylece bakakaldı bu gencin arkasından.

Gözlerini geri çektikten sonra yanındaki kişiye sordu:

- Bu güzel giyimli, çok özel kokular sürünmüş genç kim? Yürüyüşü, ses tonu, tavırları ve giyim kuşamı Kûfeli diğer gençlere pek benzemiyor. Gözüm bir yerlerden ısırıyor ama tanıyamadım. Kimlerdendir bu genç?

Adam saygılı bir edayla cevap verdi bu soruya:

- Hoca Efendi! Bu genç, rahmetli Sabit'in oğlu Numan'dır. Bu çarşıda bir dükkânı var. Ham ipeği ve yünü işleyerek kumaş hâline getiriyorlar. Bir kısmını satıyor diğer kısmıyla da elbise dikiyorlar. Bunun yanında dışarıdan da satmak için elbise getirtiyorlar. Babasının rahmetli olmasından sonra işleri bizzat kendisi yürütmeye başladı. Kısa sürede de bu işi iyice öğrendi. Numan, oturmasını kalkmasını bilen oldukça saygılı ve iyi yetişmiş bir gençtir. Ayrıca çok da cömerttir. Konu komşusunun ahvalini görüp gözetmenin yanında ihtiyaç sahiplerine de yardımcı olur.

- Babasını tanıdım. İyi bir esnaftı. İş hususunda oldukça titiz davranırdı. Başka vilayetlerle özellikle Basra ile ticari bağlantıları vardı. Her yerde onun güvenilir bir insan olduğundan bahsedilirdi. Allah rahmet eylesin. Başka evladı var mıydı?

- Bildiğim kadarıyla yoktu Şa'bi Hoca.

- Eyvallah. Numan'la tanışmak istiyorum. Onda diğer gençlerde olmayan bir zarafet var. Her sabah iş yerine böyle erken mi gelir?

- Genellikle aynı saatte gelir ve ikindiye kadar da kalır. Bazı günler öğle namazından sonra mescitte kurulan halkalarda ders dinler. Gözünüz Numan'a oradan aşina olabilir. Sonra dükkâna dönüp yarım saat uyur. Cuma günleri dost ve ahbaplarına evinde ziyafet verir. Cumartesi günlerini aile işlerine ayırır. Annesiyle ilgilenir. Eskimiş evlerinin yerine yakınlarda yeni bir ev yaptılar. Cumartesi günleri genellikle bu evin bahçesiyle alakadar olurmuş. Gül diker, ağaçları sular ve önemli bir işi olmadığı sürece de evden dışarı çıkmazmış.

- Bana müsaade. Yakında yine geleceğim. Sana göndereceğim talebenin bütün ihtiyaçlarını karşılarsın. Allah hayrını kabul etsin.

Ebu Amr eş-Şa'bi, kendini dini ilimlerin hemen her alanında yetiştirmekle kalmamış aynı zamanda bu ilimlerin gelişmesine katkı da sunmuş Kûfeli bir âlimdi. O, kurmuş olduğu ders halkasında yıllarca ilim öğretmişti. Zevk sahibiydi. Rengârenk giyinirdi. Serbest tavırları vardı. Zengin şiir birikimine sahipti. Sohbetlerinde nüktelerle dolu hikmet yüklü vecizeler söylerdi. Hem ahali hem de devlet adamlarıyla yakın ilişki kuran Kûfe'nin sıra dışı insanlarından birisiydi. Seksen yaşına merdiven dayadığı o günlerde bir yandan genç talebelerin ihtiyaçlarını gidermeye çalışıyor öte yandan kabiliyetli gençleri ilim öğrenmeye teşvik ediyordu. Yaşadığı uzun yıllar onu âdeta bir insan sarrafı yapmıştı.

Numan, doğrudan odasına girdi. İşçiler çalışmaya başlamıştı bile. Hırkasını duvara astı. Niyeti onlara hâl hatır sormaktı.

Odasından çıkıp tezgâhların olduğu yere doğru yöneldiğinde içeri iki kişi girdi. Hâl ve hareketlerinden müşteri olmadıkları anlaşılıyordu. Kim olduklarını merak etmişti. O sırada adamlar selam verip yanına geldi. Dikkatlice baktı, hafızasını zorladı ama onları tanıyamadı. Selamlarına karşılık vermekle yetindi.

İçlerinden yaşlı olanı konuştu:

- Evladım. Biz rahmetli Sabit'in oğlu Numan'la görüşmeye geldik.

- Beyim! Ne yapacaksınız Numan'ı? Niçin görüşmek istersiniz onunla?

- Biz onun baba dostlarıyız. Rahmetliyle ticaretimiz vardı. Buralara kadar gelmişken hem hâlini hatırını soralım hem de işlerinin nasıl gittiğine bakalım dedik. Buradaysa eğer geldiğimizi haber verebilir misin?

Tebessüm etti Numan ve kendisini tanıttı sonra:

- Hoş gelmişsiniz. Baba dostları bizim de dostlarımızdır. Eğer münasip görürseniz odama geçelim ve orada hasbihal edelim.

Numan yemek ikram etmek için ısrar etse de onlar bu teklifi kibarca geri çevirdiler. Bunun üzerine yanında bekleyen çalışanına misafirlerine meyve kurusu, çerez ve nar şerbeti ikram etmesi için talimat verdi. Yaşını başını almış beyaz ve gür sakallı adam hem Numan'ı süzüyor hem de alıcı gözlerle etrafa bakıyordu.

Oturur oturmaz konuşmaya başladı:

- Numan! Rahmetli babanla bu yaşlı Leys'in uzun süren bir dostluğu vardı. Basra'ya gelince misafirim olurdu. Sıkı sohbetler ederdik onunla. Ben de sağlığında buraya gelip ona misafir olmayı çok arzuladım ama bu şeref bana bir türlü nasip olmadı. Basra'dan dün geldik. Gün boyu istirahat ettik. Bugün erkenden seni görmek istedim. Baban oldukça güvenilir ve sözüne sadık bir insandı. Benim malım ve param onda onunki de bende emanetteydi. Sonra ticareti oğullarıma devrettim. Sabit'in vefat ettiğini duyunca çok üzüldüm. Onunla kardeş gibi dertleşirdik. Senden de sıkça bahsederdi. Mekânı cennet olsun.

Numan, epey hislenmişti:

- Sizi misafir etmekten şeref duyarım Leys amca. Bizde dilediğin kadar kalabilirsin. Evimiz müsaittir ve baba dostlarımıza her daim açıktır.

- Buna şüphem yok Numan. Çok teşekkür ederim. Baban seni çok iyi yetiştirmiş. Ömrümün son demlerinde Kûfe'yi dünya gözüyle görebilmek için kısa süreliğine geldik ve yarın sabah döneceğiz. Basra'yla ticari ilişkileriniz devam ediyor mu?

- Bu yüzden Basra'ya sıkça giderim. Orada sadece çarşıya değil ilim meclislerine de uğrarım. Zira Basra'nın ilim halkaları çok hareketli oluyor.

Nar şerbetini yudumladıktan sonra konuştu Leys:

- Numan! Benim evladım sayılırsın. Ne zaman Basra'ya gelsen seni misafir etmek isterim. Evime dostlarımın rahat etmesi için yeni ilaveler yaptım. Rahmetli Sabit kardeşimi nasıl misafir etmişsem seni de hanemde ağırlamaktan mutluluk duyarım.

Sohbet, bir nehir berraklığında uzayıp gitmişti.

Numan, kapıda bekleyen adamının kulağına bir şeyler fısıldadıktan sonra kalkmaya yeltenen baba dostu Leys'e beklemesini işaret etti. Biraz sonra adam, elinde bir bohçayla çıkıp geldi.

Leys, Numan'ın bohçayı kendisine vermesi üzerine sordu:

- Bunlar nedir evladım?

- Sizlere hediyemizdir. Görüşemezsek yolunuz açık olsun. Basra'ya gelince halinizi hatırınızı sormak için mutlaka yanınıza uğrarım.

Numan onlarla vedalaştıktan sonra odasına çekilip babasını düşündü. Dua etti onun için. Ne zaman baba dostlarıyla karşılaşsa onun hayırla yâd edilmesinden çok mutlu olurdu. Bir süre, üzerine yoğun-

laşan duygusallığın tatlı sızısını yudumladıktan sonra işlerine döndü. Çalışanların ahvalini sorup sual etti. Gelen bazı müşterilerle ilgilendi. Vaktin öğleye sarkması üzerine Kûfe Mescidi'nin yolunu tuttu. Leys Amca'dan Basra'dan gelen kervanın epey kalabalık olduğu haberini almıştı. Bu yüzden namazın ardından yapılacak ilim sohbetlerinin oldukça hararetli geçeceğini tahmin etmenin heyecanıyla adımlıyordu uzayıp giden kaldırımları.

Mescidin avlusu ana baba günü gibiydi.

Ezan vakti yaklaşmıştı. Etraftaki kalabalığa göz gezdirdikten sonra içerden gelen Kur'an sesini duyar duymaz mescide girdi. Bu güzel sesin sahibini çok iyi tanıyordu ve nerede duysa bu yanık sesin sahibine olan hürmeti yüzünden gönlünün bütün kapıları ardına kadar açılıyordu.

Numan, babasının teşvikiyle hafızlığını tamamladıktan sonra kıraat ilminin inceliklerini öğrenmek için Asım b. Behdele'nin kapısını çalmıştı. Asım, Kûfe'de kıraat ilminde temayüz etmiş bir âlimdi. O, Üçüncü Halife Osman'ın Kûfe'ye gönderdiği resmî Mushaf'a göre Kur'an öğretmekle görevlendirilen Ebu Abdurrahman es-Sülemi'den Ali b. Ebu Talip'in kıraatini almış, Sülemi'nin vefatı üzerine onun yerine geçmişti. İnsanlar ondan ders alabilmek sıra beklerdi. Asım'ın esas aldığı kıraat ilminde kural dışı okuyuşlar yok denecek kadar azdı. Ayrıca usulünde Arap olmayanların uygulamada zorluk çekecekleri unsurlar da yer almıyordu. Bu yüzden Arap olmayan ahali ondan ders almakta çok istekli davranırdı.

Numan mescide girip hocasını hayranlıkla dinledi. İçindeki bütün kaygı ve telaşlar dağılıp gitmişti.

Yüreğinin ferahfeza huzuruna yaslanarak kıldı namazını.

Cemaat dağılınca içerdekiler mescidin farklı köşelerine ayrıldı. Numan, Basra'dan gelenlerle epey genişlemiş olan akaid halkasına yaklaşınca ona yer açtılar. Sohbeti yöneten hocanın giriş yapmasının ardından Basralı bir âlim hararetli bir şekilde konuşmaya başladı. Mesele dönüp dolaşıp ilim ve amel konusuna geldi. Bu hususta birbirinden farklı görüşler dile geliyor, yoğun tartışmalar yaşanıyordu.

Mesele bir noktada kilitlenip kalmıştı.

Konuşulan mevzu üzerinde çok kafa yorup tefekkür etmişti Numan.

Oluşan kapalılığı dağıtmak için girdi söze:

- Organlar nasıl ki göze tabi ise ameller de ilme tabidir. Bu yüzden ilimle yapılan az bir amel bilmeden yapılan çok amelden daha hayırlıdır.

İçlerinden biri bu sözlere tepki göstererek sordu:

- Bu söylediklerine misalin var mıdır? Bu konuda delilin nedir?

Numan kendinden emin bir şekilde cevapladı:

- Buna misalim çölde rehber eşliğinde yapılan yolculukta az bir azığın rehbersiz çıkılan yolda çok azıktan daha faydalı olmasıdır. Bu hususta delilim ise Zümer suresi 9. ayettir; "Hiç bilenlerle bilmeyenler bir olur mu? Ancak akıl sahipleri ibret alırlar."

Bu açıklaması ve güzel üslubu bir anda ilim halkasındaki bütün gözleri onun üzerine çevirmişti.

Bir diğer kişi Numan'a dönerek konuştu:

- Bu sözleriniz zihnimi aydınlattı. Bu tür mevzuları konuşurken öyle insanlar görmekteyim ki bu gibi konulara girmememizi tembihleyip bizi susturuyorlar. Buna gerekçe olarak da Peygamber ashabının böyle bir usulleri olmadığını söylüyorlar. Oysa onlar, aklıma takılan sıkıntıları gidermek yerine daha da artırıyorlar. Öyle ki ben onların bu tavırlarını yüzme bilmediği için ırmakta boğulmak üzere olan birine, yerinde öylece durup çıkış aramamasını söyleyen adama benzettim. Bu insanlara nasıl cevap verilir? Bu hususta görüşünü de bizimle paylaşır mısın?

"Elbette" dedi Numan ve devam etti konuşmasına:

- Eğer bir kişi bize bu tür konularda Hz. Peygamber'in ashabı gibi davranmanın yeterli olduğunu söylerse ona şöyle deriz; evet ben de onların yerinde olsaydım bana da bu yeterli olurdu. Ne var ki onlarda olan hazırlık bende yok. Karşımızda öyle kimseler var ki bunlar bize dil uzatıyor hatta kanımızı helal sayıyorlar. Kimin görüşlerinde hatalı kimin de doğru olduğunu bilmemek ayrıca can ve namusumuzu müdafaa etmemek bize caiz değildir. Hz. Peygamber'in ashabı, karşılarında kendileriyle savaşanlar olmadığı için silah taşıma zahmetine katlanmayan kişiler gibidir. Biz ise dil uzatan ve kanımızı helal sayan insanlarla yüz yüzeyiz. Bu insanların ihtilaf ettikleri konularda dilimizi tutsak bile kalbimizi tutamayız.

Numan'ın akıl dolu konuşması herkesin ilgisini çekmişti.

İçlerinden birisi araya girip sordu:

- Kalbin bu tür durumlarda takip edeceği yol nedir?

- Bu tür durumlarda kalp ya iki konudan birinden yahut her ikisinden nefret etmek durumundadır. Zira kalbin, farklı iki şeyi birden sevmesi imkânsızdır. Eğer kalp haksızlığa meylederse haksızları sever. Birilerini sevince de onlardan olur. Kalp Hakka ve haklılara meylederse onların dostu olur. Şöyle ki amel ve sözün gerçekleşmesi ancak kalp cihetinden olur. Zira bir kimse dili ile iman eder de kalbi ile etmezse Allah katında mümin olmaz. Fakat bir kişi kalbi ile iman eder de dili ile söylemezse Allah katında gerçek bir mümindir.

Numan'ın mantıklı cevapları meseleye ilgiyi daha da artırmıştı.

Farklı kişilerden sorular gelmeye devam etti:

- Söylediklerinin tamamına katılıyorum. Lakin kafama takılan bir mesele var. Böyle bir durumda kimin hatalı kimin isabetli görüş belirttiğini bilmesem bunun bana zararı olur mu?

Numan da ilgiden oldukça memnundu:

- Bu durum sana bir hususta zarar vermez ama pek çok hususta zarar verebilir. Zarar vermeyeceği husus, hatalı olan kişinin amelinden sorumlu tutulmamandır. Zarar verecek hususlara gelince onlardan ilki bu durumda sana cahil derler. Zira sen yanlışı ve doğruyu bilmiyorsun. İkincisi, başkasının başına gelen bir gün senin de başına gelince bu durumdan nasıl sıyrılacağını anlayamazsın. Çünkü sen, bizzat kendinin hatalı mı isabetli mi olduğunu bilmiyorsun. Bu durumda sana gelecek üçüncü zarar ise kimi Allah için seveceğini kime de Allah için buğz edeceğini bilememendir. Zira hata edeni isabet edenden ayıramıyorsun.

Basra'dan gelenlerden biri heyecan içinde konuştu:

- Çok bereketli bir ilim halkasına şahitlik ediyorum. Zira benim gözümde kapalı duran bazı meselelerin kapısı açıldı bile. Lakin aklıma takılan bir mevzu oldu. Bir adam düşünelim. Adaleti layıkıyla tarif ediyor da kendisine muhalefet edenin zalim mi yoksa adil mi olduğunu bilmiyor. Bu durum o adam için caiz midir? Bu adam için hakkı biliyor veya haktan taraftır denebilir mi?

Numan'ın her soruya cevabı hazırdı:

- Bir adam hakkı tarif eder de kendisine muhalefet edenin haksız olduğunu bilmezse bu durumda o adamın adaleti bilmediği ortaya çıkar.

Merak içinde bekleyene dönüp devam etti:

- Ey kardeşim! Bil ki bunlar şu dört kimseye benzerler: Kendile-

rine beyaz bir kumaş getirmişler ve hepsine bu kumaşın rengini sormuşlar. İçlerinden biri kumaşın kırmızı, diğeri sarı, üçüncüsü siyah ve sonuncusu da beyaz olduğunu söylemiş. Şimdi senin tarif ettiğin adama gelelim. Ona diğer üç kişinin bu görüşlerinde isabet mi yoksa hata mı ettiği sorulur. O da cevap olarak şöyle der: Kumaşın beyaz olduğunu biliyorum ama belki diğer üç kişi de doğru söylemiştir. Bunu bir misalle anlatacak olursam; böyle düşünen insanlar zina eden kişi hususunda, biz zina edenin kâfir olmadığını biliyoruz, derler. Bu sözleri doğrudur. Ne var ki onlar; "zina eden zina ettiği zaman iman ondan gömlek gibi sıyrılır" hadisini rivayet edenlerin sözlerine belki bu görüş de doğrudur demekten kendilerini alamazlar. Üstelik biz onları yalanlayamayız, demekten de geri durmazlar.

Numan'ın bu sözlerinden sonra sesler bir hayli yükseldi.

İçlerinden birisi sesini daha da yükselterek sordu:

- Meseleyi iyice berraklaştıralım. Şimdi sen bu insanların gerçekte doğru olanı bildiklerini ama yanlış yapanlara da cesaretlerini toplayıp siz yanlış yapıyorsunuz, diyemediklerini mi söylüyorsun?

- Aynen öyle söyledim. Bu tür insanlar Şia'nın görüşünü reddediyorlar ama onların sözünü söylemekten geri durmuyorlar. Haricilerin fikirlerini reddettiklerini söylüyorlar fakat onların sözünü tekrar ediyorlar. Mürcie'nin görüşünü reddediyorlar ama dile getirdikleri onların fikirlerinden başkası değil. Aslında kendi görüşlerinin doğru, o üç fırkanın görüşünün yanlış olduğunu görüyorlar. Buna rağmen bu husta onların kendi görüşlerini haklı çıkarmak için Hz. Peygamber'e dayandırdıkları yalan rivayetlere sarılırlar. Oysa biz biliriz ki Yüce Allah, Peygamber'ini, Müslümanları birbirine karşı kışkırtmak için değil farklı fırkaları bir araya getirip kaynaştırmaları için göndermiştir.

Aynı kişi sesini yükselterek sormaya devam etti:

- Onların Peygamber'den rivayet ettikleri bu söz doğru değil mi? Bunu mu demek istiyorsun Ey Numan?

- Onlar, fırkalar arasındaki ihtilafın bu rivayetlerden çıktığını savunur. Oysa bu rivayetlerin bazısı hükmü kaldıran yani nasih, kimisi de hükmü kaldırılan yani mensuh rivayetlerdir. Onlar buna gerekçe olarak diyorlar ki "Biz bunları işittiğimiz gibi rivayet ediyoruz". Yuh olsun onlara. Akıbetleri ile yakından ilgisi olan şeyle ne kadar az ilgileniyorlar. Zira insanların karşısına geçip hükmü kaldırıldığını bildikleri şeyi rivayet ediyorlar. Bugün hükmü kaldırılan bir rivayetle

amel etmek sapıklıktır. İnsanlar da hiç düşünmeden bunları alıp sapıtıyorlar. Biz biliyoruz ki Rasulullah bir ayeti iki türlü açıklamazdı. Kur'an-ı Kerim'in nasih olan ayetlerini herkese nasih olarak açıklardı. Aynı şekilde mensuh ayetleri de mensuh olarak açıklardı.

Numan'ın nefeslenmesini fırsat bilen birisi araya girdi:

- Ben nesh konusunu her zaman merak etmişimdir. Acaba nasih ve mensuh rivayetler her konuda olmuş mudur? Hükmü kaldıran ve kaldırılan rivayetler dinin hangi alanlarını kapsar?

- Nasih ve mensuh ancak emir ve yasaklarda söz konusudur. Allah'ın sıfatları ve habere dair mevzularda hiçbir surette nesh yoktur.

Adam Numan'ı başıyla selamlayıp verdiği cevaba dair memnuniyetini ifade ederken halkada bulunan bir başka kişi iki elini yanlara doğru açtı. Belli ki söyleyecekleri vardı.

Numan'a dönüp tane tane konuşmaya başladı:

- Allah seni cennetle mükafatlandırsın. Meseleleri ne güzel açıkladın ve bana şimdiye kadar hiçbir mecliste karşılaşmadığım bir çözüm yolu gösterdin. Bahsi geçen fırkaların meselelere yaklaşımlarıyla ilgili öyle güzel şeyler söyledin ki onların görüşlerinin zayıflığı ve fikirlerinin acizliği apaçık ortaya çıktı. Şimdi senden Haricilerin görüşlerini reddedecek deliller sunmanı istiyorum. Bunlar her yerde şöyle konuşuyor: "Allah'ın dini çoktur. Bu da O'nun bütün farzlarını yerine getirmek ve haram ettiklerinin hepsinden kaçınmaktır." Onların bu iddialarına nasıl cevap verebiliriz?

Mescidin kapıya yakın köşesinde öğle namazından sonra kurulmuş olan bu halkadaki hararetli tartışma, mescitte farklı ilim sohbetinde bulunanların sadece ilgisini çekmekle kalmamış aynı zamanda onların bu halka etrafına yönelmelerini de sağlamıştı.

Numan sükûnet sağlandıktan sonra konuştu:

- Bilmez misin ki Allah'ın peygamberleri farklı dinlere mensup değillerdi? Onlardan hiçbiri ümmetine kendinden önceki peygamberlerin dinini terk etmelerini söylemezdi. Çünkü hepsinin dini birdi. Buna karşılık her rasul, insanları kendi şeriatına davet eder, kendinden önceki rasulün şeriatını ise menederdi. Çünkü onların şeriatları birbirinden farklı idi. Bunun için Allah Teala Maide suresi 48. ayette şöyle buyurdu: "Ey müminler! Her birinize bir şeriat ve yol verdik. Allah dileseydi sizleri tek bir ümmet yapardı."

Soruyu yönelten tekrar konuştu:

- Bu ayet için Haricilerin "Allah'ın dini çoktur." sözünün yanlışlığını ortaya koyuyor, diyorsunuz. Öyle değil mi?

- Yüce Allah, peygamberlerin hepsine dini ayakta tutmalarını ve bu konuda tefrikaya düşmemelerini emretti. Zira Allah, bütün peygamberlerin dinini bir kılmıştır ki bu da tevhittir. Nitekim Şura suresi 13. ayette şöyle buyurur: "Dini ayakta tutun ve onda ayrılığa düşmeyin, diye Nuh'a tavsiye ettiğini, sana vahyettiğimizi İbrahim'e, Musa'ya ve İsa'ya tavsiye ettiğimizi Allah size de din kıldı." Yine bu konuda Enbiya suresi 25. ayette şöyle buyurur: "Senden önce hiçbir rasul göndermedik ki ona benden başka ilah yoktur, o hâlde bana kulluk edin, diye vahyetmemiş olalım."

Derin bir nefes aldıktan sonra devam etti konuşmasına:

- Rum suresi 30. ayet, Allah'ın dininde bir değişme olmadığını zaten açıkça ifade eder ki bu ayette Yüce Allah şöyle buyurur: "Allah'ın dininde değişme yoktur. İşte doğru din budur." Burada da açıkça görüldüğü üzere Allah'ın dini hiçbir zaman değişmedi. Şeriatlar ise değişti. Çünkü nice şeyler bazı insanlara helal idi. Daha sonra Allah Teala onları başkalarına haram etti. Yine nice şeyler var ki Allah onları bazı insanlara emretti bazı insanlara da yasakladı.

Yine aynı adam kimseyi araya sokmadan sordu:

- Bahsettiğin ayetlerden ve senin açıklamalarından Allah'ın dininin tek bir din olduğunu ve hiçbir zaman değişmediğini, değişen şeylerin ise şeriatlar olduğunu anladık. Lakin Hariciler dini, Allah'ın bütün farz ettiklerini yerine getirmek ve haram ettiklerinden sakınmak, şeklinde tarif ediyorlar. Bu hususta neler söylersin?

- Ben de onu açıklayacaktım. Anlattıklarımdan şeriatların çokluğu ve birbirinden farklı olduğu açıkça ortaya çıktı. Şeriatlar da farzdır. Bununla beraber eğer Allah'ın emrettiği bütün şeyleri yapmak, yasakladığı her şeyden el çekmek Allah'ın dini olsaydı Yüce Allah'ın emrettiği şeyi terk eden veya yasakladığı şeyi yapan kişiler O'nun dinini terk etmiş yani küfre düşmüş olurdu. Kâfir olunca da Müslümanlar arasındaki nikâh, miras, kestiğini yeme ve benzeri gibi şeylerin hiçbirine sahip olamazdı. Çünkü Cenab-ı Allah bütün bunları müminlere imanlarından dolayı farz kılmıştır. Aynı şekilde imanları dolayısıyla da haklı bir gerekçe olmadıkça onların kanlarını ve mallarını haram etmiştir.

Adam dinledikçe heyecanlanıyordu. Sualleriyle âdeta Numan'ı

esir almıştı. Üstelik başka hiç kimsenin sormasına da müsaade etmiyordu.

Dizlerinin üzerine yükselerek sordu bu defa:

- Kafamdaki kapalılığın dağılması için soruyorum. Demek istiyorsun ki Haricilerin aksine bizler, farzları yerine getirip haramlardan kaçınmakla iman sahibi olmuyoruz. Aksine iman ettiğimiz için Allah'ın emir ve yasaklarıyla muhatap oluyoruz. Acaba doğru mu anlamışım?

Numan meraklı bakışlar arasında cevapladı:

- Çok doğru anlamışsın. Zira Allah, müminlere farzları ancak dini ikrar etmelerinden sonra emreder. Bundan dolayı da İbrahim suresi 31. ayette şöyle buyurur: "İman eden kullarıma namazlarını dosdoğru kılmalarını söyle." Yine Bakara suresi 178. ayette: "Ey iman edenler! Kısas size farz kılınmıştır." Aynı şekilde Ahzab suresi 41. ayette; "Ey iman edenler! Allah'ı çokça zikredin" buyurur. Buna benzer ayetler pek çoktur. Eğer Haricilerin dediği gibi bu farzlar iman olsa idi bunlarla amel etmediği sürece o kişilere mümin denmezdi. Halbuki Allah, imanı amelden üstün kılmış ve Nisa suresi 122. ayette; "İman edip salih amellerde bulunanlar…" demiştir. Yine Bakara suresi 112. ayette; "Kim imanla beraber yüzünü Allah'a teslim ederse onun Rabbi katında ecri vardır" buyurmuştur. Böylece Allah Teala, Haricilerin düşündüğünün aksine imanı amelden ayırmıştır.

Diğer halkalar dağılmış, vakit bir hayli ilerlemişti. Ardı ardına sualler sorup onlara yerinde cevaplar alan adamın heyecanı da nihayet yatışmıştı.

Bu adam son kez söz aldığını belirterek konuştu:

- Bu genç, epey zamandır beni rahatsız eden soruların ağırlığından zihnimi kurtardı. Allah da onu bütün sıkıntılarından azat eylesin. İlmini artırsın. Onu Basra'daki ilim meclislerinde de görmek isteriz. Bu onun için açık bir davettir. Ne zaman Basra'ya gelmek isterse onu misafir etmekten büyük memnuniyet duyarız. Ondan son istediğim şudur: Allah Teala'nın imanla ameli birbirinden ayırdığını ifade etti. Halbuki Hariciler, imanla ameli birleştirerek ameli terk edenin imanı da terk edeceğine hükmeder. Bunu biraz açmasını istiyorum kendisinden.

"Elbette" dedi Numan ve devam etti:

- Bu güzel sözler için teşekkür ediyorum. Basra'ya işim dolayısıyla sıklıkla geliyordum. Lakin bu davetten sonra ilim meclislerine katıl-

mak için de gelmeye gayret edeceğim. Arzuna gelince, Allah imanı amelden ayırmıştır, dedim. Binaenaleyh biz müminler Allah'a iman ettiğimiz için namaz kılar, zekât verir, oruç tutar, hacceder ve Allah'ı zikrederiz. Yoksa namaz, oruç, zekât ve haclarımızdan dolayı Allah'a iman etmiş değiliz. Zira önce iman eder sonra amel işleriz. Demek ki farzları yerine getirmemiz Allah'a iman etmemizden dolayıdır. Yoksa imanımız, farzları yerine getirmemiz sebebiyle değildir.

Araya giren birisi sordu:

- Bunun için akıl yoluyla misaller de verebilir misin?

Kısa bir tefekkürün ardından cevap verdi:

- Buna şöyle bir misal verebiliriz. Üzerinde borç olan bir adam önce borcunu kabul eder sonra da onu öder. Yoksa önce borcu ödeyip sonra kabul etmez. Onun borcu kabul etmesi borcunu ödemesinden değil aksine borcunu ödemesi borcu kabul etmesindendir. Yine köleler efendilerine köleliklerini kabul ettikleri için çalışır. Yoksa çalıştıkları için köleliklerini kabul etmiş değildir. Zira köle olmayıp da başkasına çalışan çok insan var. Bunlar, çalıştıkları kişilerin kölesi olduklarını kabul etmiş değildir. Bu yüzden onların çalışmaları köleliği kabul ettikleri anlamına gelmez. Köle, bu durumu kabul edendir. O yüzden çalışmasa bile ondan kölelik kalkmaz.

Vakit epey uzamış, başka soru yönelten de olmamıştı.

Numan'ın üslubu, Kur'an'a vukufu, inanç konusundaki derin bilgisi ve bunu akli delillerle desteklemesi herkesi etkilemişti. Bu yüzden mescitten çıkarken insanlar ona gıptayla bakıyordu. Halkadakilerle vedalaşıp ayrılırken hayatın dolambaçlı yollarında nice mevsimler geçirip sonbahara yaslanmış bir çift göz âdeta onun arkasına asılı kalmıştı.

Bu gözün sahibi Şa'bi Hoca'dan başkası değildi.

Bir gün işine giderken karşılaşmıştı onunla. Güzel giyimi, nezaketi ve zarafeti onu etkilemişti. Bugün ise inançla ilgili meselelerin konuşulduğu ve Basra'dan gelenlerle iyice kalabalıklaşan halkadaki çetin tartışmalara gözü takılınca Numan'ı fark etti. Halkaya yaklaşıp onu dinlemeye başladı. Zekâsına, ses tonuna ve üslubuna hayran kalmıştı.

Şa'bi Hoca, gözünü geri çağırırken konuştu kendi kendine:

- Bu genci ilim halkalarına bağlamam gerek. Bu bilgisi, tavrı, duruşu ve asaletiyle onun ticaretin kör kuyularına hapsolmaması lazım.

Hem çok zeki hem terbiyeli hem de kendine güveni tam. Evet. En kısa sürede onunla görüşmeliyim. Hatta yarın sabah hemen yanına gitmeliyim. Onunla uzunca konuşmalıyım. Zira onun ilimden alacağı çok şey var ama ilme katacağı lezzetler de bundan aşağı kalmayacaktır.

Numan dükkânına doğru giderken kader de büyük bir titizlikle çelikten ağlarını örmeye devam ediyordu.

Kader, olanca umudunu yüklenip çağa yürümeye karar verenlerin ufkunu sonsuza açan en büyük sırdır. O önümüze sayısız yol serer ve biz o yolların birinde kendi seçimimizle kendi geleceğimize yürürüz. Kaderden kaçmak yoktur. Bir kaderden başka bir kadere geçmek vardır. Hangi insan kendi gölgesinden kaçabilir? Ve hangimiz yaşanmış derin acıların tortularını yüreğimizden söküp atabilir?

Kader, yaşanmış her günün sonunda hükmünü, kaderden kaçtığını zannedenlerin tam da gittikleri yerde icra eder.

Umutlarımıza doğru doludizgin yürürken kaderimizin sesinin çarpan kalp atışlarımızdan başka bir şey olmadığını fark ettiğimiz gün kaderden kaçmanın mümkün olmadığını da anlayacağımız gün olacaktır.

Zira esrarengiz hayat yolculuğunda son sözü her dem kader söyler.

SEHER MUŞTUSU

Seher her diyara bambaşka kostümler eşliğinde gülümser.
Günün ilk ışıkları, çakıl taşları ile karışmış kum tepesi anlamına gelen Kûfe Şehri'nin üzerinde hoyratça yankılanıyordu. İkinci Halife Ömer'in emriyle Sa'd b. Ebu Vakkas tarafından kurulan bu ordugâh şehir, Fırat Nehri'nin batı kenarında Necef ile Kerbela arasına inşa edilmişti.

Kadisiye Savaşı'ndan sonra fethedilen Medain şehrine hatırı sayılır bir Arap nüfus yerleştirilmişti. Yörenin rutubetli iklimi ve sivrisineklerin çokluğu sebebiyle buraya yerleşen Arapların sağlığı bozulmuş, deve ve koyunları zarar görmeye başlamıştı. Bu durum kendisine bildirince Halife Ömer, Irak'ın fethinde başkomutan olarak görev yapan Sa'd b. Ebu Vakkas'dan ordugâh şehir olmaya müsait daha uygun bir yer tespit etmesini istedi. Yoğun araştırmalardan sonra uygun arazi bulundu ve 638 yılında tespit edilen bu mekâna Kûfe adıyla yeni bir şehir inşa edildi.

Kûfe, İslam fetihlerinin ardından kurulan ilk şehirlerden birisiydi.

Şehrin teşekkülünde; seferler için stratejik konuma sahip bulunması, İslam'a giren farklı etnik kökenden insanın bir arada yaşayabilmesine imkân sağlaması, zengin tarım havzalarına sahip olması ve ticaret güzergâhında bulunması gibi bazı özellikler göz önünde tutuldu. Çizilen plana göre merkeze Kûfe Mescidi yerleştirilmiş ve ana caddelerin tamamı bu merkeze çıkacak şekilde tasarlanmıştı. Mescidin yakınında genişçe bir pazar yeri ve çarşı yer alırken mescit ile hükûmet konağının batısında büyük bir meydan kurulmuştu. Kûfe Şehri merkezden dışa doğru dairesel bir planda kurgulandı. Askerî bir kamp ve garnizon olarak düşünülmekle birlikte zamanla bir ilim ve kültür şehrine dönüşen Kûfe, bölgenin idarî, ticarî ve kültürel bakımdan gelişmesinde önemli rol oynamaya başladı.

Numan, güneş ışıklarının davetsizce içeri sızdığı pencereden düz ve geniş caddelerin sere serpe uzandığı Kûfe'nin merkezine doğru bakıyordu.

Sabah namazının ardından bir süre Kur'an okuyor ve ayetler üzerinde tefekkür ediyordu. O, bir Kur'an âşığı idi. Babasının teşvikiyle genç yaşta onu ezberlemeye başlamış ve kısa sayılacak bir sürede hıfzını tamamlamıştı. Sürekli Kur'an'la meşgul olarak hem hafızlığını koruyor hem de onu doğru anlamanın çabasını güdüyordu. Bu aşk Numan'ı genç yaşta onun okunuş biçimlerini öğrenmeye de sevk etmiş ve bu konuda dönemin önemli âlimi Asım b. Behdele'den kıraat usullerini öğrenmişti.

Sabah yemeğini yedikten sonra işe gitmek için aceleyle hazırlandı. Dışarı çıktığında onu kapıda annesi bekliyordu.

Zahide Hanım Numan'ın seher vaktinde okuduğu Kur'an'ı dinlemiş ve duygulanmıştı. Karşılaşır karşılaşmaz ona dua etti. O sırada ahırdan Yusuf çıkageldi. Yusuf, birkaç yıldır Numan'ın evinde çalışıyor, atın ve ahırdaki hayvanların işlerini görmenin yanında evin çarşı pazar ihtiyaçlarını karşılıyordu. Yetimdi Yusuf. Saygılıydı. Çalışkandı. Geçimlerini üstlendiği kardeşleri vardı. O yüzden işine dört elle sarılıyordu. Numan'ı görünce yanına gelip emrini bekledi. Numan, onlarla vedalaşıp ayrıldı evden.

Güneş, kızgın oklarını henüz sadağından çıkarmamıştı.

Hızlı adımlarla yürüdü ve şehrin merkezine geldi. Geniş meydanda karşılaştığı insanlara selam verip yola devam etti. Mescidin yanından geçip Amr b. Hureys çarşısına yöneldi.

Dükkânlar açılıyor, tezgâhlar yeni hareketleniyordu.

Birkaç esnafa selam verip hatırlarını sorarken az ileride kendisine bakan iki kişi gördü. Onlardan birisi komşu dükkânın sahibiydi. Diğeri ise Şa'bi Hoca'dan başkası değildi. Onları bekletmemek için sohbeti kısa kesti. Selam verip yanlarına yaklaştı. Dükkân sahibi, Numan gelince Şa'bi Hoca'dan müsaade isteyip tezgâhlarını açmaya gitti.

Şa'bi Hoca konuşmaya başladı:

- Numan, evladım. Buraya sabahın bu vaktinde seninle görüşmek için geldim. Bana ayıracak vaktin var mı?

- Elbette var Şa'bi Hoca. Bunun lafı mı olur? Siz bu yaşınızda lütuf gösterip buralara kadar gelmişsiniz. Buyurunuz lütfen. İşyerine geçelim. Odamda görüşürüz. Size ikramda bulunmak isterim. Başka bir yerde de oturabiliriz. Nasıl arzu ederseniz öyle yapalım.

- Sakin bir yer olsa daha iyi olur Numan. İşyerine gelen giden olur. Sohbetimiz bölünür. Müşterileriniz kendileriyle bilhassa ilgilenmeni-

zi isteyebilir. Senin iş düzenini bilemem evladım. Eğer vaktin müsait değilse başka bir zaman da görüşebiliriz.

- Merak buyurmayın Hocam. İşlerle ilgilenecek kadar adamım var dükkânda. O yüzden ayrılmam sorun teşkil etmez. O hâlde çarşıdaki sohbet mekânına geçip sakin bir yerde oturalım.

Geldikleri yer, kapısını henüz açmıştı. O yüzden oldukça tenhaydı.

Bir köşeye oturunca Şa'bi Hoca konuştu:

- Evladım. Geçen gün bir hayır işi için erkenden bu çarşıya gelmiştim. O esnada seni gördüm. Giyim kuşamınla, güzel kokun ve davranışlarındaki olgunlukla beni kendine hayran bıraktın. Allah nazardan saklasın. O günden sonra seninle tanışmayı kendime vazife edindim. Buna fırsat kollarken dün mescitte dinledim seni. Hayranlığım daha da arttı. Seni biraz araştırıp soruşturdum. Daha önce birkaç kez Kur'an okumana şahit olmuş ve çok beğenmiştim. Demek ki tanışmak bugüne nasipmiş.

- Sizin gibi bir âlimin ağzından bu cümleleri duymak çok güzel. Bu görüşmenin özel bir amacı var mı?

- Elbette var Numan. Lakin önce seni biraz yakından tanımak isterim. Rahmetli baban Sabit'i iyi bilirdim. Ticaretinde çok dürüst ve prensip sahibi birisiydi. Onunla çok özel sohbetimiz olmadı ama bir vesileyle karşılaşınca birbirimize hâl hatır ederdik. Şimdi senin gibi bir evlat yetiştirdiğini görünce sağlığında yanına sıklıkla gidip gelmediğim için pişmanlık duyuyorum. Rahmetlinin hali vakti yerindeydi. Bu yüzden eğitiminle özel olarak ilgilenmiştir, diye düşünüyorum. Öyle değil mi?

- Allah ondan razı olsun. Çocukluğumdan itibaren üzerime titrerdi âdeta. Arap dilinin inceliklerini öğrenmem için beni sürekli teşvik etti. Ardından da hafızlık yapıp Asım b. Behdele Hoca'dan kıraat ilimlerini öğrenmeye yönlendirdi. Sarf-nahiv ilmini öğrenmemin yanında hadis ezberlememi de çok arzulardı.

- Babanın seni bu işlere yönlendirmesinin özel bir sebebi var mıydı?

- Rahmetli dedem Zuta, bayramda yemekler yaptırıp konu komşuya ikram edermiş. Özellikle Nevruz bayramlarında bütün ahaliye muhallebi dağıtmayı âdet edinmiş. Böyle bir günde Ali b. Ebu Talip Efendimize de bu tatlıdan ikram edip hayır duasını almış. Babam bunu bana her daim anlatırdı. Daha sonra Rahmetli babam da Ali

Efendimizle görüşmüş. Ona çeşitli hediyeler takdim etmiş. Bunun üzerine Ali Efendimiz aile efradı için hayır duada bulunmuş. Bu yüzden rahmetli babam benim her bakımdan iyi yetişmemi arzu ederdi. Henüz on altı yaşında iken babamla hacca gittik. Babamın Hicaz'da ticari bağlantıları vardı. Lakin beni daha ziyade Kabe'nin etrafında kurulan ilim halkalarıyla tanıştırmayı severdi. Orada hem ilim adına yapılan sohbetleri hem de rivayet edilen hadisleri dinlemişliğim var. Zaten hacdan döndükten bir süre sonra babam vefat etti.

- Allah rahmet eylesin. Mekânı cennet olsun. Babanın vefatından sonra ilme vakit ayırabildin mi?

- Babam öldükten sonra onun yürüttüğü ticaret işine yoğunlaştım Hocam. Lakin ilimden de kopmadım. Haftanın bazı günleri sabah ve öğle namazından sonra mescitte kurulan sohbet halkalarında bulundum. Akaid ilmine ve bu hususta tartışmalara çok meraklıydım. Her yerde olduğu gibi çarşı pazarda bile insanlar bu mevzuları konuşuyordu. Bu durum benim de ilgimi çekmeye başlayınca bir süre itikatla ilgili meselelere yoğunlaştım. Kur'an'ın bu hususta ayetlerini anlamaya gayret ettim. Peygamber Efendimizden sahabeye ve onlardan da bize intikal eden inanç meselelerini doğru şekilde anlamaya ve onları savunmaya gayret ettim. Sonra ilim meclislerinde bu tartışmalara aktif olarak katılmaya başladım. Hatta ticaret için gittiğim Basra'da bile bu hususta çokça münakaşa etmişliğim var.

- Bilirsin ki Irak'ta muhtelif millet, değişik kavim ve topluluklardan insanlar var. Burası eski medeniyetlerin beşiğidir. Şimdi onların hepsi bir arada yaşıyor. Farklı inançların birbirleriyle çarpıştığı, usul mücadelesi yaptığı Irak'ta bir de İslam adına Şia, Hariciler, Mutezile ve Mürcie gibi akımların ortaya çıktığını düşünürsek senin gibi akıllı ve dikkatli bir gencin dinimizin inanç meseleleriyle ilgilenmesi gayet doğal. Allah'a şükür ki dinimizin Kur'an ve sünnet gibi gürül gürül akan berrak kaynakları var elimizde. Bunun yanında Peygamber ashabının ilimleri ve onlardan aldıkları bu ilmi neşreden tabiun kuşağı da aramızda. Sapla samanın karıştığı böylesine karışık muhitte yetişen akıllı bir genç olarak senin inanç konusunda doğruları bulup batıl fikirlerle mücadele etmen en doğru yöntemdir. Mescitteki ilim halkasında yaptığın konuşmanın bir kısmını dinledim. Bu topraklarda yeşeren fikir akımlarını ve ilim damarlarını çok iyi takip ettiğini gör-

düm. Özellikle inanç alanındaki ihtilaflar konusunda kendini çok iyi yetiştirmişsin. Bundan gurur duydum.

- Teşekkür ederim Şa'bi Hocam. Bu sözleri sizden duymak beni ziyadesiyle mutlu etti.

- Peki şimdi nereye devam ediyorsun Numan?

- Çarşı pazara devam ediyorum.

Gülümsedi Şa'bi Hoca ve sorusunu tekrar yöneltti Numan'a:

- Onu kastetmedim. Âlimlerden kimin dersine devam ediyorsun?

- Düzenli olarak hiçbir âlimin dersine devam edemiyorum. Buna yeterince zamanım da olmuyor zaten. Babamın vefatından sonra dükkân işi çok vaktimi aldı. Onları hâl yoluna koymak ve biraz da geliştirmek için çok uğraştım. Bu yüzden fırsat buldukça ilim sohbetlerine katılabiliyorum

- Bu kadar akıllı ve yetenekli bir gencin düzenli olarak bir ders halkasına katılmaması doğru mudur Numan? Oysa senin uyanık ve canlı bir genç olduğunu görüyorum. İnanıyorum ki sen hem ticareti hem de ilim işlerini bir arada rahatlıkla yürütebilirsin. Bunu hiç düşündün mü?

- Düşünmedim Şa'bi Hoca. Düşündüğüm tek şey ticarette Peygamber Efendimiz ve ashabın yolunu takip edebilmek.

- Peki bundan sonra düşünür müsün?

Numan'ın aklında şimşekler çakmaya başlamıştı. Uzaklara daldı bir süre. Sonra cevapladı Şa'bi Hoca'nın sualini:

- Elbette düşüneceğim. Zira bu sözleriniz beni çok etkiledi.

- Sağ ol Numan. Seninle görüşmek istememin asıl nedeni de buydu. Sende ilme dair esaslı bir duruşu fark ettiğimden itibaren gözüme doğru dürüst uyku girmedi desem inanır mısın?

- Nedir bende olup senin uykularını kaçıran Şa'bi hocam?

- İş hayatı olup çalışması gereken sensin Numan. Ben ise boştayım. Sözlerimi fazla uzatıp seni yapman gereken ticaretten alıkoymak istemem.

- Bilakis memnun olurum bundan.

Numan'ın işaretiyle gelen nar şerbetini yudumladıktan sonra devam etti konuşmaya:

- Bak Numan! Bir neslin kaderini bir evvelki nesil tayin eder. Halife Ömer Efendimiz devrinde Mısır, Kûfe ve Basra gibi büyük İslâm şehirleri kuruldu. Bunları aralarında birçok sahabinin de bulunduğu

binlerce Müslüman yurt edindi. O dönemde Halife Ömer Kûfe'ye iyi Arapça konuşan kabileler yerleştirdi ve Abdullah b. Mes'ud'u da Kûfelilere ilim öğretmek için gönderdi. Büyük bir âlim olan İbn Mes'ud için Halife Ömer Kûfelilere şöyle seslendi: "Kendisine ihtiyacım olduğu halde Abdullah'ı size göndermeyi tercih ettim." İbn Mes'ud, buraya geldikten sonra Kûfelilere Kur'an, sünnet ve fıkıh öğretti. Bu sayede Kûfe, bilgiyle donanmaya ve ilmin ışığıyla aydınlanmaya başladı. Onun talebeleri çoktu. Ayrıca Sa'd b. Ebu Vakkas, Huzeyfe İbnü'l-Yeman, Selman-ı Farisi, Ammar b. Yasir, Muğire b. Şube ve Ebu Musa-Eş'ari gibi seçkin sahabiler de ilim öğretme hususunda İbn Mes'ud'a yardımcı oldular. Bu önemli âlimler garnizon şehri olarak kurulan Kûfe'de ilim ateşini tutuşturup burayı hem ilim merkezi yaptılar hem de böylece bir sonraki neslin kaderini tayin ettiler. Onların talebeleri de Kûfe'de bizim neslimizi yetiştirdiler. Bunları senin de duymuşluğun var değil mi?

- Bir kısmını dinlemişliğim bazısına da sohbetlerden aşinalığım var. Lakin meselenin teferruatına sizin kadar hâkim değilim.

- Onun da vakti gelecek Numan. Kûfe ve diğer beldelerinin çoğunda ilimle uğraşanların tamamına yakını mevaliden insanlardır. Sen de bilirsin. Buralarda Arap olmayan ahalinin hepsine mevali derler.

- Evet, bilirim Şa'bi Hoca.

- Sen de mevalidensin, değil mi?

- Evet, mevalidenim. Rahmetli dedem Zuta Kabil ahalisindendi. Orada yöneticilik yapan soylu bir aileye mensupmuş. İslam fetihleri o topraklara ulaşınca orada esir düşmüş. Sonra kendisine eman verilerek serbest bırakılmış. Rahmetli babam Sabit, Tirmiz ve Nesa da bir süre yaşadıktan sonra Enbar'a geçmiş ve oradan da Kûfe'ye gelip yerleşerek ticaret işleriyle meşgul olmaya başlamış. Kûfe'de ilk zamanlar Arap olmayanların mevali adıyla dışlandığını ve onlara türlü baskı yapıldığını söylerdi. Kendisi de çok sıkıntı yaşamış. Evdeki sohbetlerde özellikle Peygamberimizin ehlibeytine yapılan çirkin muamelelerden ve mescit minberlerinden Ali Efendimiz ile aile efradına yapılan lanet okumalardan da çok rahatsız olduğunu dile getirirdi. Ben de bu lanet cümlelerini dinleyerek büyüdüm ve bu yüzden içimde buna dair her zaman derin bir hüzün oldu.

- Zulümler ve yanlışlar hiçbir zaman baki kalmaz Numan. Bak şimdi durum değişti. Halife Ömer b. Abdülaziz geldi ve hutbelerde

ehlibeyte okunan lanet uygulamalarını kaldırdı. Bu da hepimizi ferahlattı. Üstelik Halife Ömer b. Abdülaziz'in yaptığı bununla da sınırlı kalmadı. O, senin de çok güzel ifade ettiğin gibi Emevilerin ilk dönemlerinden itibaren ikinci sınıf Müslüman muamelesi görerek horlanan mevalinin aynı Arap Müslümanlar gibi eşit muamele görmesini de sağladı. Bu da Kûfe'deki karışıklıkların büyük oranda önüne geçti. Bu tür kavgaları bitirme noktasına getirdi.

- Evet. Bu durum beni de memnun etti Şa'bi Hoca.

- Bak Numan. Ömer b. Abdülaziz'in halife olmasından sonra Kûfe'de ilmin kapısı sonuna kadar açıldı. Şimdilerde yepyeni bir dönem beliriyor. Gelmekte olan yeni dönemin kapısını yöneticiler açacak ama bu yolda yürüyecek olanlar ancak âlimlerdir. İlme yetenekli gençler yapacakları çalışmalarla yeni dönemi olduğu gibi daha sonra gelecek çağları da mayalayacaklar. Siyasiler birbiri ardına bu makamlara ulaşıp sonra da geldikleri gibi giderler. Onlardan hayırlı işler yapan her daim iyilikle yad edilir, zulümle iş yürüten ise zalim olarak anılır. Lakin ilim adamları öyle mi? Onlar, gelecek asırları mayalayan gerçek önderler olacaktır.

- Çok doğru söylersin Şa'bi Hoca.

- Şu anda ilim konusunda Kûfe'de bugüne kadar görülmemiş bir genişlik var Numan. Halife Ömer b. Abdülaziz'in kendisi de bir hadis, fıkıh ve akaid âlimidir. Hilafet makamına geçer geçmez Peygamberimizin ve anne tarafından dedesi olan Hz. Ömer'in yönetimle ilgili icraatları hakkındaki bütün belgelerin toplanmasını emretti. Danışmanlarını ilim adamlarından seçti. Ayrıca çeşitli vilâyetlerdeki âlimlere mektup yazarak tavsiyelerini aldı. Yönetime muhalif olan gruplara dahi adaletle davrandı. Bunlarla ikna metoduyla mücadeleyi esas aldı. Ali Efendimizin evladının ellerinden alınan Fedek arazisini onlara iade etti ve ehlibeytin yönetimle barış içinde yaşamasını sağladı. Değişik tehditler almasına rağmen adaletten ayrılmadı. Önemli görevlere ilmiyle öne çıkanların yanında ahlakıyla göz dolduranları tayin etti. Bütün bunlar hepimizin yıllardan beri özlemini çektiği uygulamalar. Bu önemli gelişmeler mevali arasında zaten var olan ilim hevesini daha da teşvik edici oldu.

- Bunun farkındayım hocam. Evet, toplumda bahsettiğin konularda büyük bir rahatlama oldu ama bütün bunlar beni ticaret işlerinden el çektirip tamamıyla ilme sevk etmedi. Ama bunu özellikle düşüne-

ceğim. Lakin aklıma takılan husus şudur; niçin ilim söz konusu olduğunda hep mevaliden bahsedilir? Oysa Peygamberimiz ve ashabının tamamına yakını Arap'tı. İslam'la ilk tanış olan ve Peygamberimizden bu ilimleri ilk alanlar da onlardı. Ne oldu da ilim bayrağı mevalinin eline geçti? Mevalinin ilimle bu derece meşgul olmasının ve bu işe heveslenmesinin sebebi nedir?

Numan'ın bu sorusu Şa'bi Hoca'nın çok hoşuna gitmişti:

- Bu oldukça güzel ama bir o kadar da teferruatlı bir soru. Bir kere ashabın pek çok kölesi vardı. Bunlar işleri gereği sabah akşam daima ashabın yanında bulunur, onların yanından hiç ayrılmazdı. Bu köleler, Ashab-ı Kiram'ın Peygamberimizden edindiği bilgileri onlardan aracısız öğrenirdi. Sahabe devri geçtikten sonra tabiin devrinde ilim erbabının çoğunluğu bu mevaliden olmaya başladı. Bu dönemde mevalinin daha ziyade ilimle meşgul olmasının da birtakım sebepleri var.

- İşte ben de bunu merak ederim Şa'bi Hoca.

- Bilirsin ki Emeviler devrinde idare tamamen Arapların elindeydi. Bu yüzden onlar ilimden çok fetih işleriyle meşgul oldu. Savaşmaktan ilme ve araştırmaya vakit bulamadılar. Mevalinin ise boş vakti çoktu. Onlar da bunu değerlendirip ders halkalarına yöneldi. Daha doğrusu mevali, siyasi hâkimiyetten mahrum kalınca ilim yoluyla yüksek bir şerefe nail olmak istedi. Bunu başardı da. O yüzden bu topraklara her bakımdan Araplar hükmediyor görünse de ilim ve fikir hâkimiyeti çoğunlukla mevalinin elindedir. Zaten Araplar eskiden beri ilim ve sanat erbabı değildi. İlim ve sanat daha ziyade şehirlilerin hüneridir. Araplara gelince onlar insanların bundan en uzak olanıdır. Mevali ise çoğunlukla şehirli olmanın yanında ilim ve kültür sahibi olan eski milletlere mensuptu. İlim, hikmet ve sanat onların tabiatına Araplardan daha uygundu.

- Çok iyi ifade ettiniz Şa'bi Hocam. Şimdi anladım bu meseleyi.

- O zaman tekrar işin özüne dönelim Numan. Şimdi seni yakından tanıyınca çarşıda seninle karşılaşır karşılaşmaz düşündüklerimde asla yanılmadığımı bizzat görmüş oldum. Bana göre dilini kötü söz ve yalandan koruyan, yaşadığı dönemin şartlarına göre hareket eden ve işini titizlikle yürüten adam her zaman akıllıdır. Artık iyice emin oldum ki bütün bu güzel hasletlerin hepsi sende fazlasıyla mevcut.

- Şa'bi Hocam. Beni mahcup ettiniz. Bu iltifatlara layık mıyım acaba? Hak etmediğim şeyleri duymaktan Allah'a sığınırım.

- Başını dik tut Numan. Zira bu sözler bir hakkı teslim etmek için söylendi. Unutma! Allah'tan en ziyade sakınan kimseye gerçek âlim denir.

- Şa'bi Hoca. Şimdi ilim dersin, âlim dersin ama sen de iyi bilirsin ki bunlar ucu bucağı belli olmayan şeyler. Benim gibi sığ derelerde dolaşıp duran bir insana engin deryalardan bahsedersin. Günümüzde pek çok ilim çeşidi ve dahi kurulan birçok ders halkası var. Biliyorum ki bunların hepsi yüce dinimizi en iyi şekilde anlamak için. İnsanlar bu halkaları neye göre seçer? Hangisinden ilim almanın daha gerekli olduğunu nasıl anlar?

- Doğru söylersin Numan. İlim bir deryadır ve haddi hesabı da yoktur. Böyle bir yola niyetlenen insan neticede kurulan bu halkalar içinde kendi tabiatına en uygun olanı arayıp bulur. Benim bu konuda sana tavsiyem şudur; her şeyin en güzeline talip ol.

Şa'bi Hoca günlerdir kendisini bu görüşmeye hazırlamıştı. Numan ise hiç beklemediği bir anda bütün hayatına tesir edecek güzel bir sohbetin içinde bulmuştu kendisini. O yüzden her ikisi de zamanın nasıl geçtiğini hatta vaktin öğleye yaklaştığını anlayamamıştı. Şa'bi Hoca bunu fark eder etmez görüşme talebini kabul ettiği için Numan'a dua etti. Ardından da teşekkür edip ayrılmak istedi.

Numan ayağa kalktı ve Şa'bi Hoca'nın elini öptü.

Eli eline kenetliyken konuşmaya başladı Numan:

-Ben teşekkür ederim Hocam. Bu güzel sohbetinle gözümden ve gönlümden pek çok perdeyi kaldırdın. Ufkumu açtın. Bana yeni hedefler gösterdin. Allah senden razı olsun. İlmini daim kılsın. Bu veda vaktinde söylemek isterim ki bahsettiğin hususları iyice düşüneceğim. Anlattığın şeylerin muhakemesini yapacağım. Bunları en kısa zamanda aileme açacağım. Sizi dualarımda unutmayacağım.

Şa'bi Hoca ayrılırken ardından uzun süre bakakaldı Numan.

Onun sözleri, üzerinde derin bir etki bırakmıştı. Şimdi dükkâna uğraması gerekiyordu. Oradan öğle namazı için mescide geçecekti.

Yürürken vücudunun ağırlaştığını hissetti.

Şa'bi Hoca'nın sözleri, yüreğine hatırı sayılır bir yük eklemişti.

Hayat, yüreğine istiflenen yükü sabırla taşıyanların omuzlarında ileriye gider ve hiçbir yük gönül yükünden daha ağır değildir.

GÖNÜL ÇIKMAZI

En çok da gönlü bir çıkmaza saplandığı vakitlerde gelip geçen günleri düşünerek hüzünlenmeye başlar insan.

Çıkmaz sokaklara savrulup cümle umudunu kaybedince eski resimler akseder insanın gönül aynasına. Acı hatıralar yansımaya başlar içindeki karanlık dehlizlerin pütürlü duvarlarına ve yarım kalmış hayallerin derin sızısı kaplar bedenini. Gurbet, kalıcı bir mevsim olarak yerleşir gönlü çıkmaza saplanan insanın ta içerisine. Solmuş gül yaprakları dökülür başından aşağıya ve mecali tükenmiş ayaklarının altına mevsimini kaybetmiş kuru kavruk yapraklar yayılır sere serpe.

Numan, Şa'bi Hoca'yla görüştükten sonra uzun süre bu konuşmanın etkisinden kurtulamadı.

Hayatının henüz baharında ticaret işlerini yoluna koyup rahatlamış ve bir de evlenip yuva kurmuşken Şa'bi Hoca'nın ortaya çıkıp ona ilimden ve gelecek çağlardan bahsetmesi zihnini allak bullak etmişti. Birkaç gün bu ağır yükle yaşadı. Kendisi için kurduğu hayat düzeninin ne kadar sağlam olup olmadığını ölçtü, biçti. Şa'bi Hoca'nın oluşmakta olan yeni çağa dair sözleri yüreğine mıh gibi işlemişti. O günlerde bir çıkmaza saplanmanın kaygılarını yaşıyordu. Bir yandan işlerini düşünüyor, diğer taraftan rahmetli babasını ve kendisini yetiştirmek için sarf ettiği yoğun çabaları anlamaya ve yorumlamaya çalışıyordu.

Bunun neticesinde ilim sohbetlerine daha fazla katılmaya başladı. Bu amaçla kurulan halkaları daha alıcı gözlerle takip ediyor, farklı halkalardan yükselen seslere daha ziyade kulak kabartıyordu.

Annesi Zahide Hanım Numan'daki bu değişikliği ilk fark edendi. Bu durumu sorunca aldığı cevap, dükkândaki işlerin yoğunluğuydu. Ne var ki daha yoğun günler de görmüş ama Numan'ın bu derece durgunlaştığına şahit olmamıştı. Bu yüzden ısrarla nedenini sorup duruyordu. Bu suallere hanımı Sümeyye'ninkiler de eklenince içindeki derin çıkmazı daha fazla hissetmeye başladı. O akşam kendisine yönelik sorular iyice çoğalıp huzursuzluklar da ortaya çıkınca artık

tez vakitte bir karar vermek zorunda olduğunu anladı. Uykuya girmekte zorluk çekmesi de bu yüzdendi.

Sabah yemeğini yer yemez dışarı çıktı. Etrafta göremeyince Yusuf'a seslendi. Ahırdan koşup gelen Yusuf'u fark eder etmez annesinin şaşkın bakışları arasında ona seslendi:

- Yusuf! Atımı getir bana.

Yusuf ahıra yönelince annesi sordu Numan'a:

- Sabah sabah atı ne yapacaksın oğul. Bir yere mi gideceksin yoksa. Bize bundan hiç bahsetmedin.

Numan, annesinin telaşını dindirmek için konuştu:

- Merak etme. Ufak bir işim var. Tez zamanda halledip dönerim.

O arada Numan'ın hanımı da dışarı çıkmıştı. Yusuf'un bir çırpıda hazır ettiği at önüne gelir gelmez Numan tek hamlede ona binip hanımı ve annesinin meraklı bakışları arasında bahçeden çıktı. Zahide Hanım Sümeyye'ye bakıyor, Sümeyye'de Zahide Hanım'a bakıyordu. Ne var ki her ikisinde de Numan'ın aceleyle nereye gittiğine dair bir bilgi yoktu. Çaresiz gözlerle Yusuf'a yöneldiler. Lakin onda da bu sualin cevabı olmadığını anlamaları fazla gecikmedi.

Bu ani gelişmeden kaynaklanan derin merakın üzerini geçici de olsa Zahide Hanım'ın sözleri külledi:

- Allah'ım! Evladıma mukayyet ol. Onu kötülerin şerrinden koru. Evladımı helal süt emmemiş kimselerle karşılaştırma. Ya Rabbi! Sen her şeye kadirsin. Ne olur bize tahammül edemeyeceğimiz bir yük yükleme.

Numan, atını dört nala sürmeye başladı.

Epey süre doludizgin gittikten sonra şehre hâkim bir tepenin eteğine vardı. Orada durdu. Atından indi. Dizginlerini eyerine iliştirip tepeye doğru saldı. Kendisi de onun peşi sıra zirveye doğru yürümeye başladı. Uygun bir yere geldiğini fark edince oturdu. Kûfe'yi uzaktan seyre daldı. Mescidin etrafına bir yumak gibi sarılmış yapılarla çevrelenmiş olan bu şehre boş ve anlamsız gözlerle bakıyordu. Bir süre öylece hareketsiz oturdu. Nihayet az zaman sonra kafasındaki yoğunluğun dağıldığını, içine peyda olan açmazın çelik kapılarının bir miktar da olsa aralandığını hissetti. Sabahın erkeninde yaptığı bu ani hamle ona epey iyi gelmişti.

Numan, bu huzur ikliminde zihnine sızan ışığın belirgin izlerini takip ederek tefekkürün aydınlık şafağına doğru yol almaya başladı.

Yürüttüğü ticaret işini düşündü önce. Bu sayede kimseye muhtaç olmadan huzur içinde yaşıyordu. Geçim sıkıntısı çekmiyordu. Yanında çalışanlara iş verip faydalı oluyordu. Üstelik bu şekilde ihtiyaç sahiplerine ve konu-komşuya iyilik yapmaya yol buluyordu. O yüzden kısa bir zihin yürütmenin sonunda anlamıştı ki ticaret işinden vazgeçmesi onun için mantıklı bir çözüm değildi. Üstelik her ne zaman gönlünde bir sıkıntı hissetse sünnetine tabi olmakla yeniden huzur iklimine revan olduğu Hz. Muhammed bile gençliğinde ticaret işleriyle uğraşmıştı. Yine O'nun en yakın arkadaşı Ebu Bekir, ticaret yaparak geçimini temin etmişti. Ayrıca Allah Rasulü'nün ashabından pek çok kişi geçimlerini temin için ticaret yolunu tercih etmiş ve hayatlarını bu şekilde sürdürmüştü.

Bunların izini sürerek uzaklara dalıp gitti.

Seherin serinliğine eşlik eden tefekkürün ışığına sıkıca sarıldığı o vakitte yaşamakta olduğu hayatı gözden geçirdikten sonra zihin terasının yarıklarından aklına Şa'bi Hoca'nın sözleri dökülmeye başladı. İlimdi aklına damlayan, ilim halkasıydı ve ilme dair Şa'bi Hoca'nın etkili sözleriydi. Gözlerini Kûfe'den çekip arkasına döndü ve bu kez yüzükoyun uzanarak tepenin doruklarına doğru bakmaya başladı. Kısa zaman içinde gözleri zirveyi de aşmış ve gökyüzünde küme küme dolanan belli belirsiz bulutlara ulaşmıştı. Bir süre bulutların içinde kaybolup gitti bakışları. Sonra onların arkasındaki derin maviliğe taştı. Kalbi sükûn bulmuş, gönlü yatışmıştı.

Zaman sonra gözlerini uzaklardan çekip sırtını dağa yasladı. O anda hayatın bütün sıkıntılarının üzerinden akıp gittiğini fark etti.

İyice rahatladığı o anda tefekkürüne akseden cümle şuydu:

- Ancak durgunlaşmış bir göl, üzerine akseden resimleri, ay ve yıldızları bütün çıplaklığıyla yansıtabilir.

Epey zamandır gönlü bu kadar sükûnet içinde olmamıştı. Bu huzura sıkıca sarılıp bekledi bir süre. Uzandığı yerden doğrulunca durulmuş zihnini ilmin yemyeşil vadilerine saldı. Hatırına Kur'an-ı Kerim'de bulunan ilimle ilgili ayetler yansıyıncaya kadar o cennet vadilerde dolanıp durdu. Biraz sonra amacına nail olmuştu. Aklına ilk düşen Taha suresi 114. ayeti oldu. Bu ayette şöyle buyuruyordu Âlemlerin Rabbi:

"De ki: Ey Rabbim! İlmimi artır..."

Bu ilahi kelamın hikmetleri üzerinde düşünüp durdu bir süre. Bu

özge duanın sağanağında arınıp duruldu. İlme dair tefekkürü devam edince bu defa aklına "hiç bilenlerle bilmeyenler bir olur mu?" sualiyle dile gelen Yüce Allah'ın Zümer suresi 9. ayetinin hikmetleri yansıdı. Bunu; "Allah'tan kulları içinde ancak ilim sahibi olanlar korkar", Fatır suresi 28. ayet takip etti. Bir Kur'an sevdalısı olarak bu ayetleri her okuduğunda etkilenir ve üzerinde uzunca düşünürdü. Lakin o ana kadarki tesirinin hiçbiri bir tepenin yamacına olanca yetimliğiyle yaslandığı şu andaki gibi ruhunu sımsıkı saran şiddette olmamıştı. Bu yüzden iyice kabaran hayretinin üzerine kararlılıkla giderek bu vadide dolanmaya devam etti. Nihayet Mücadele suresi 11. ayetiyle yüzleşince bedenini öne doğru büzüştürdü. Gözlerinden boşalan yaşlara hâkim olamıyordu artık. Zira şöyle buyurmuştu Yüce Allah bu ayet-i kerimede:

"Allah, içinizden iman edenlerin ve kendilerine ilim verilenlerin derecelerini yükseltsin."

Gönül vadisine yağan yağmurlar bir sağanak hâlini almıştı. Hemen ardından açan güneş ise içindeki tabiatı gökkuşağının canlı renklerine bezemişti. Artık bu mecrada karşılaştığı her şey eskisinden daha ışıltılıydı. Üstelik günlerdir yüzüne kapanan pencereler ardına kadar açılmış ve önüne aşılmaz sarp dağlar gibi sıralanan çıkmazlar kaybolup gitmişti. Rabbine içinden geldiği gibi dualar etti. Yalvarıp yakardı. İşte o vakitte gönlündeki ilim arzusu iyice kabardı ve neredeyse taşayazdı.

Bu eşsiz huzuru doyasıya yudumlarken bu sefer de Allah Rasulü'nün emsalsiz gül kokularıyla yüzleşti.

Bu eşref anında onu saygıyla anıyor ve ondan rivayet edilen hikmetli sözlerin ardı sıra ilme dair tefekkürünü sürdürüyordu. Bir ilim meclisinde silsileler hâlinde nakledilip kendisine ulaşan bir sözünde karar kıldı yüreği. Sevgililer Sevgilisi'nden Nasıh, Yahya Ebu Seleme ve Ebu Hüreyre kanalıyla rivayet edilen bir hadisin hikmet kıvılcımı yansımıştı gönlüne. Şöyle buyuruyordu Allah Rasulü:

"Her Müslümanın ilim öğrenmesi farzdır."

Bu Hadis-i Şerif'i sanki ilk defa duyuyordu. Üzerinde düşününce bu aşina sözün biricik yüreğinde sanki çok yükseklerden yere çakılıyormuş gibi bir etki bıraktığını fark etti. Efendimizin bu emrini işitip de ilimden bigâne kalmak olur muydu? Bu hikmetli söze nail olup da hikmetsizlik çarşısında beyhude dolanıp durmak bir Müslüman'a

reva mıydı? Korkuyla karışık bir ürperti kapladı vücudunu. Tir tir titriyordu. Hayreti tükenene kadar bu sözün kendisi için ne anlama geldiğini yorumlayıp durdu.

İlmin ferahfeza ikliminde dolaşırken hikmet parıltılarının altın sandukası açılmıştı sanki önünde.

Bu defa İsmail, Ebu Salih ve Ümmü Hâni kanalıyla Hz. Peygamber'den kendisine ulaşan bir hikmet kıvılcımı çaktı gönlüne. Bu rivayete göre Ümmü Hâni, Allah Rasulü'nden duyduğu bir sözü hafızasına kaydederek bir mecliste dile getirmiş ve bu buyruk, râvi zincirindeki kişiler aracılığıyla birbirine eklenerek ona kadar ulaşmıştı. Efendimiz bu hadisinde şöyle buyurmuştu:

"Ey Aişe! Şiarın ilim ve Kur'an-ı Kerim olsun."

Daha bu sözün tesirinden kurtulmadan bu kez de babasıyla yaşadığı ilimle ilgili bir tecrübe canlandı hafızasında.

Henüz on altı yaşındaydı. Hac için babasıyla Hicaz'a gitmişti. Gençliğinin baharında Allah Habibi'nin yüz sürdüğü ve gönül izleriyle sırladığı topraklara gitmenin heyecanını doyasıya yaşıyordu. Bu duygularla yola revan olup Mescid-i Haram'a girdiğinde bazı insanların bir köşede geniş bir halka etrafında toplanıp sohbet ettiklerini görmüştü. Evet bu bir ilim halkasıydı. Lakin o, bu halkanın sahibinin kim olduğunu merak etmişti.

Halkayı işaret ederek hemen babasına sormuştu:

- Bu kimin halkasıdır babacığım?

Babası onun ilme dair merakını çok severdi. Önce bu halkaya dikkatli gözlerle bakmış, ardından da cevap vermişti Numan'ın sualine:

- Bu, Abdullah b. el-Haris b. el-Cez'in halkasıdır evladım.

Bunun üzerine Numan halkaya iyice yaklaşmış ve anlatılan mevzuları can kulağıyla dinlemeye başlamıştı.

Şöyle diyordu bu ilim halkasının sahibi:

- Ben Hz. Peygamber'den şu sözü işittim: "Kim ki dinde fakih olursa Allah onun mühim işlerine kefil olur, hiç ummadığı yerden ona rızık verir."

Numan, bütün kaygıları dağılmış ve gönül çıkmazlarının önü açılmış olarak ayağa kalktı. Az ileride otlayan atının yularından tutup tepeden indi. Ana yola ulaşınca bir kuş hafifliğinde atına bindi ve olanca huzuru yüklenerek geldiği yoldan geri dönmek için atını mahmuzladı. Kalan kaygılarını da gittikçe şiddetini artıran sıcağa eşlik

eden rüzgâra salarak eve döndü. Kendisini kapıda karşılayan Yusuf'a atını teslim ettikten sonra dingin bir yürekle avluya girdi.

Onu içerde ilk karşılayan annesinin telaşı olmuştu.

Zahide Hanım oğlunda hiç görmediği böyle bir davranışın nedenini düşünmekten bitkin düşmüştü. Yusuf'u iki kez dükkâna göndermiş ama Numan'a dair herhangi bir bilgi alamamıştı. Mahalleden arkadaşlarına sordurmuş ama onu gören kimse olmamıştı. Çaresizliğin son kertesine yaklaştığı anda karşısında Numan'ı görünce rahatlamış ama yüreğinde kümelenen kaygıları söküp atmaktan da geri durmamıştı:

- Bizi çok telaşlandırdın oğul. Neredeydin? Hadi bize söylemedin bari dükkâna bir haber bıraksaydın ya a kuzum. Gelinimle beraber neredeyse meraktan çatladık.

- Bir yere gidip hemen eve döneceğim dedim ya anacığım. Neden merak ettiniz bu kadar?

- O nasıl söz oğul? Bir anneyim ben. Hiçbir ana, evladı sıkıntı içindeyken rahat edemez. Senden başka kimim var bu dünyada. Görmüyor musun? Her gün evden çıkıp işe gidiyorsun. Nerede olduğunu bildiğim hâlde aklım sende kalıyor. Eve dönünceye kadar da bu kaygım devam ediyor. Şimdi sabah erkenden atına binip çekip gittin. Ne işin vardı? Nereye gittin? İnsanın aklına bin türlü fenalık geliyor.

Numan, içinden geçenleri bütün çıplaklığıyla annesine anlatmadan heyheylenen telaşının dinmeyeceğini ve sitemlerinin tükenmeyeceğini oracıkta anlamıştı. Sıkıca sarıldı ona.

Sonra karşısına oturarak konuşmaya başladı:

- Geçen gün dükkâna giderken Şa'bi Hoca'nın beni beklediğini gördüm. Selam verip yanına varınca benimle özel olarak görüşmek istediğini söyledi. Bunun üzerine uzun bir görüşme yaptık onunla.

Annesi heyecanla girdi araya:

- Hadis âlimi olan ve bir ara Halife Ömer b. Abdülaziz'in Kûfe kadısı yaptığı Şa'bi Hocadan mı bahsedersin oğul?

Evet anacığım, ondan bahsederim.

- Şa'bi Hoca'nın ne işi olur ki seninle?

- Müsaade buyurursan bundan bahsedeceğim anacığım. Şa'bi Hoca bir gün beni gördükten sonra araştırmış, soruşturmuş. Sonra mescitte bir konuşmamı dinlemiş. Çok hoşuna gitmiş. İlme dair kabiliyetim olduğunu fark etmiş. Bu yüzden benimle görüşerek ilimle

daha fazla ilgilenmemi istedi. Rahmetli babamı iyi tanıyor. Ondan da övgüyle bahsetti.

- Ya dükkân işleri ne olacak? Ona dair bir şey de söyledi mi?

- Hayır, söylemedi. Birkaç gündür işte bunları düşünüp dururum. Ticaret işine devam mı ederim yoksa onu bırakıp ilimle mi uğraşırım, diye ölçüp biçerim o görüşmeden sonra.

- O zaman bu konuda henüz bir kararın yok oğul.

- Sabah alelacele ata binip gitmemin sebebi de buydu. Kûfe'den biraz uzaklaşıp sakin kafayla bunları düşünmeye çalıştım. İyi de oldu.

- Vah yavrum. Neler çekmişsin de bizim haberimiz olmamış. İnsan böyle ağır dertleri tek başına yüklenir mi a oğul? Bize söyleseydin yükün hafiflerdi hiç olmazsa. Hadi bana söylemedin hanımına açsaydın, biz de el ele verip bir şeyler düşünürdük. Sana yardımcı olurduk. Zaten sende bir hâller olduğunu anlamıştım ama bunların hiçbirini bilmiyordum.

- Anacığım. Acaba gönlüm hangisine daha ağır basacak, diye en önce kendi içimi yoklamak istedim. O yüzden size haber vermedim. Yoksa sizden bir şey gizlediğim falan yok.

- Hangisi ağır bastı evladım; ticaret mi yoksa ilim mi?

- Bunları zihin kefemde tarttım bugün. Ticaret hem Peygamberimizin gençlik yıllarının hem de en yakın arkadaşlarının mesleği. İlim öğrenmeye gelince bu da O'nun bütün Müslümanlara emrettiği bir konu. Bu yüzden ikisi arasında seçim yapmaktan ziyade başka çıkar yol bulmak lazım, diye düşündüm. Acaba her ikisini bir arada yürütmenin bir usulü var mıdır? Varsa nedir? En son ulaştığım netice bu anacığım. Bundan sonra ikisini bir arada götürüp götüremeyeceğimin hesabını yapmak için kafa yoracağım.

- Evladım. Hiç merak etmeyesin. Kendini de üzmeyesin sakın. Bir kere niyetin çok halis. Adını sevdiğim Allah, samimi kullarını darda bırakır mı hiç? Elbette bırakmaz. Biz büyüklerden böyle duyduk, böyle inanırız. O yüzden sana da hiç ummadığın zamanda bir çıkış kapısı açacaktır.

İyice rahatlamıştı. Dertlerinin büyük bir kısmını sırtını yasladığı dağın eteklerine saçmış, kalanı da annesiyle yaptığı sohbet esnasında zihninden söküp atmıştı.

Hanımıyla annesinin de sakinleştiğini görünce odasına geçti.

Abdest alıp elbisesini değiştirdi. Güzel kokular süründü. Rahle-

sinin yanındaki divit takımını kuşağının arasına koydu. Pencerenin pervazına yaslanarak dışarıya baktı bir süre. Öğle vakti iyice yaklaşmıştı. Hanımına bir ihtiyacı olup olmadığını sorduktan sonra evden ayrıldı. Kapıda bekleyen annesine selam verip ayrılmak niyetindeydi. Lakin annesi peşinden gelmeye devam edince durup onu bekledi.

Belli ki annesinin ona söyleyecekleri vardı:

- Evladım. Bu meseleyi kendine yük etme. Şimdi bu işe çözüm bulmak için komşulardan soruşturacağım. Elbette çevremizde başından böyle işler gelip geçmiş kimseler vardır. Haydi şimdi selametle git.

Numan, mescide gitmek için evden ayrıldı.

Namazdan sonra ilim halkalarını alıcı gözlerle süzecek ve gönlünün bu ilimlerden hangisine daha ziyade meyledip etmediğini sınayacaktı. Mescide yaklaştığında ezan okunmaya başladı. Adımlarını hızlandırdı. Avlu kapısından geçerek hemen içeri girdi. Namazdan sonra mescidin dört bir tarafında kurulan halkaları rahatlıkla görüp dinleyebileceği bir yer seçti kendisine. Yine en çok ses, Kur'an okuma usullerinin öğretildiği halkadan geliyordu. Bu halkayı yakinen biliyordu. Zamanında Asım Hoca'nın dizinin dibinde oturmuş ve bu ilmin bütün inceliklerini öğrenmişti ondan.

Bu halkaya bir süre daha talebe olarak katılıp sonra kendi halkasını kurarak yola devam etme fikrini aklının bir kenarına titizlikle not etti.

Vakit kaybetmeden diğerine yöneldi.

Bu halka hadis rivayet edilen, hadis ezberlenen ve bu rivayetler üzerinde haftalar boyunca konuşulan bir ders halkasıydı. Zamanında bu halkada bulunup ders dinlemişliği ve hadis ezberlemişliği vardı. O yüzden burada konuşulanların büyük kısmına aşinaydı. Bir süre diğer halkalardan kulağını ayırmadan dinledi rivayet edilenleri. Yapılan tekrarlardan bazısı ezberindeydi. Yeni duyduğu birini kuşağından divit takımını çıkararak yazdı. Bu halkaya devam edip etmeme konusundaki fikrini zihin bohçasına istifleyerek kalktı oturduğu yerden.

Bu kez başka bir halkaya yaklaştı.

Burası fıkıh halkasıydı ve her zaman canlı ve çoğu zaman ahalinin de katılıp meseleler sorduğu en kalabalık halkaydı. Buraya devam edenler kendi aralarında eskiden öğrendikleri hükümleri tekrar edip tartışırken ders veren hoca, bir süre ahalinin suallerine cevaplar ve-

riyordu. Bazen de sual sahibi bizzat gelmiyor ya oğlu ya da başka bir tanıdığı vasıtasıyla soracağı meseleyi iletiyor ve cevabını bekliyordu. Böyle bir yönteme en sık başvuranlar ise hanımlardı. Suale aracılık eden kişi meseleyi hocaya tam olarak izah edemeyince tekrar eve gidip iyice öğreniyor ve geri geliyordu. Ahalinin en rağbet ettiği halka buydu. Üstelik burada hocalık yapanlar her yerde itibar görüyor ve ahali arasında el üstünde tutuluyordu. Bu gözlemlerini de itinayla ekledi tefekkür sandukasına.

Yönünü son halkaya döndü.

Bu ise onun en ziyade ilgisini çeken akaid meselelerinin konuşulup tartışıldığı ilim halkasıydı. O, başından beri inançla ilgili sağlam bir altyapı kurmadan çıkılacak hiçbir yolun insanı hakikate ulaştırmayacağı kanaatindeydi. Bu yüzden Kur'an'la hemhal olmaya başladıktan sonra onda geçen inançla ilgili ayetler üzerinde yoğun bir şeklide düşünüyor ve inanç esaslarının özünü anlamaya çalışıyordu. Akaid ilmini ilimlerin en büyüğü olarak görenlerdendi. Yaşadığı bölge inanç konusunda yoğun tartışmaların yapıldığı ve bu hususta en ziyade kafa karışıklığının yaşandığı yerdi. Numan hayatının baharında bu karışıklığın önüne geçebilmek için hem çalmadığı hoca kapısı bırakmamış hem de inançla alakalı ayetler üzerine düşünerek en doğru bilgilere ulaşmaya çalışmıştı. Zira Amr b. Hureys çarşısında İranlı Zerdüşt din adamı Mazdek'in izinden giden Mazdaistler, bu bölgede doğan Mani'nin yolunu takip eden Maniheistler, Yahudi, Süryani, Hristiyan ve Müslümanlar yan yana ticaret yapıyordu.

Hz. Peygamber'in ashabından aldıkları ilmi etrafa yayan tabiin dönemi müçtehitlerinin pek çoğu bu bölgede yaşıyordu. Lakin buna inat inanç konusunda en büyük sapmalar da bu topraklarda yaşanıyordu.

Sıffin ve Cemel vakalarında Hz. Ali'nin yanında yer alıp daha sonra hilafet olayını bir inanç meselesi haline getiren Şia buradaydı. Yine Sıffin vakasında hakem olayına razı olduğu için Hz. Ali'nin yanından ayrılan ve farklı bir yol tutan Hariciler bu bölgenin çöllerini yurt edinmişti. Aynı şekilde İslam inançlarına yönelik fikri saldırılara akıl yoluyla set çekmeye çalışan Mutezile de bu bölgede yaşıyordu. Dolayısıyla Irak ve çevresi hem Peygamber ashabından damıtılarak gelen dinin en saf halini bünyesinde barındırırken hem de birbiriyle çatışma halinde olan farklı düşünce ve inanç yaklaşımlarının ana merkezi konumundaydı.

Numan, gözlerini böyle bir dünyada açmıştı ve çocukluğundan itibaren bu çatışmalara, karışıklıklara ve tartışmalara bizzat şahit olmuştu.

O yüzden inanç konularına olabildiğince duyarlı olmanın yanında bu tür mevzulara aşinaydı. Üstelik hem zekiydi hem de babasının teşvikiyle o dönemlerde hâli vakti yerinde olan bir aile çocuğunun edinebileceği en iyi eğitimleri almış, ilim halkalarının çeşitli tartışmalarıyla erken dönemde tanışmış ve üstelik Kur'an hafızı olmuştu. Bu güçlü yönleri henüz gençliğinin baharında onun hakikat perdelerini aralamasına vesile olmanın yanında edindiği doğru fikirleri savunmasının yolunu da açmıştı kendisine. O, önce yaşadığı muhitteki inanca dair farklı fikir cereyanlarını tanımış, bunlar arasında en doğruyu bulmak için çaba harcamış, doğruyu yanlıştan ayrıt edebilmek için bazı hocaların kapısını aşındırmış ve nihayet yanlış gördüğü fikirler ve sapkın düşüncelerle mücadele etmeye başlamıştı.

Numan, kulak kabarttığı bu halkada daha önce defalarca dinlediği mevzuların konuşulduğuna şahit olduktan sonra kapılıp gitmişti eski günlerin hatıralarına. Nihayet bu halkayla ilgili tefekkürünü de bohçalayarak mescitten çıktı.

O gün dükkâna hiç uğramadığı gibi günün yorgunluğu da çökmüştü üzerine. Âdeti olduğu üzere günün ortasında yarım saat uyuma vakti de gelip geçiyordu.

Dükkâna varır varmaz çalışanlara selam verdikten sonra odasına yöneldi. Tahta sedire uzandı ve bir süre istirahat etti. Kalktığında ustabaşı Cafer'in odasının önünde kendisini beklediğini gördü. Bir süredir kendisini soran bir müşteri olduğu bilgisini aldı ondan.

Biraz şaşırmıştı bu duruma:

- Cafer usta. Siz ilgilenseydiniz ya müşteriyle. Neden beni beklediniz?

- Efendim. Bu müşteri yaşlı bir teyzedir. Üstelik alıcı değil satıcıdır. İpek bir elbise getirmiş ve onu satmak istiyor. Lakin bu hususta ısrarla sizinle görüşmek istediğini söyledi.

- Makul bir fiyat takdir edemediniz mi elbisesine?

- Ettik efendim. Yeterince ilgilendik de kendisiyle. Lakin bu teyzenin epey inatçı bir tabiatı var. Israrla sizi bekleyeceğini söyleyip durdu.

Durumu iyice kavrayan Numan hırkasını sırtına geçirip tezgâhla-

rın olduğu bölüme yöneldi. Selam verip yaşlı teyzenin yanına yaklaştı.

Kendisini tanıtınca kadın epey şaşırmıştı:

- Demek Numan sensin evladım. Epey de gençmişsin maşallah.

- Evet benim teyzeciğim. Buyurun lütfen. Özellikle beni beklemiş ve benimle görüşmek istemişsiniz. Size nasıl yardımcı olabilirim?

- Evladım benim kullanılmamış ipek bir elbisem var. Bazı ihtiyaçlarım ortaya çıktığı için onu satmak istedim. Lakin arzu ettiğim bedeli veren olmadığı gibi bu elbiseyi almaya da kimse yanaşmadı. Seni tavsiye ettiler. Numan bu işin ehlidir. Hem fiyatını takdir eder hem de onu hak ettiği bedeli ödeyerek satın alır, dediler. Ben de kalkıp sana geldim. Israrla seni beklememin nedeni işte buydu.

- Elbiseni bir göster bakalım. Umarım anlaşırız.

Yaşlı kadın elindeki bohçayı açtı ve elbiseyi çıkardı.

Numan tezgâha yaydığı elbiseyi inceledikten sonra kadına sordu:

- Ne kadar istiyorsun bu elbiseden?

- Yüz dirhem istiyorum evladım.

Numan elbiseyi tekrar inceledi:

- Bu elbise oldukça güzel ve yüz dirhemden daha fazla eder. Şimdi söyleyin. Bunu kaça satmak istersiniz?

Yaşlı kadın duyduğu bu söze epey şaşırmıştı:

- O zaman iki yüz dirheme satarım.

- İki yüzden de fazla eder teyzeciğim. Zira ipeğin en değerlisinden imal edilmiş bir elbise bu. Şimdi söyleyin. Kaça satarsınız?

- Öyle diyorsan üç yüz dirheme olsun evladım.

Numan, tezgâhtaki elbiseyi ters yüz edip yeniden inceledikten sonra başını sallayarak konuştu:

- Bu elbisenin dikişleri de çok güzel. Bu ipeği kesip diken usta epey emek harcamış. Üstelik buralarda çok az rastlanır bir itinayla yapmış bu elbiseyi. Şimdi söyleyin. Ne kadara verirsiniz?

- Madem bu kadar değerli, o hâlde dört yüz dirheme veririm.

- Ben size biraz daha düşünüp öyle satmanızı öneririm. Zira bu elbise bana göre dört yüz dirhemden de fazla eder.

Bu sözleri duyan yaşlı kadın birden farklı bir tepki verdi:

- Benimle eğleniyor musun sen? Ne desem daha fazla eder diyorsun.

Mahcup olmuştu Numan:

- Ne münasebet efendim. Bana inanmıyorsanız yan tarafta ipek el-

bise satan başka dükkânlar var. Oradaki ustalardan birini buraya getirin. Fiyatı ona takdir ettirelim. Sizin de aklınızda bir şüphe kalmasın.

Yaşlı kadın olanca hayretini kuşanıp dükkândan çıktı. Az sonra yanında bir adamla tekrar içeri girdi. Adam Numan'a selam verdikten sonra tezgâha yayılmış elbiseyi dikkatle inceledi.

Her bir ayrıntısına göz gezdirdikten sonra kadına döndü:

- Numan haklıdır. Size bahsettiği gibi oldukça değerli bir elbise bu. Dört yüz dirhem eder, belki fazlası da var.

Adam müsaade isteyip ayrılınca Numan kadına sordu:

- Şimdi bana kaç dirheme satarsınız bu elbiseyi?

Kadın, daha önce karşılaşmadığı bu durum karşısında ne diyeceğini bilememiş ve susup kalmıştı oracıkta.

Numan'ın sözleri yaşlı kadını kendisine getirdi:

- Siz de rıza gösterirseniz beş yüz dirheme bu elbiseyi sizden alırım.

Pazarlık bittikten sonra Numan kadının parasını ödeyip elbiseyi satın aldı. Belli ki maddi sıkıntı içindeydi yaşlı kadın. Bu ihtiyacını fazlasıyla karşıladıktan sonra dua ederek ayrıldı dükkândan. Hem yürüyor hem de ne olur ne olmaz diye ara sıra arkasına dönüp bakıyordu.

Numan odasına giderken ustabaşı Cafer de peşinden geldi:

- Efendim. Basra'ya verdiğimiz siparişlerden bilgi geldi bugün. Yakın bir vakitte onları almaya gelebilirsiniz, diye haber etmişler. Bir de bizden işlenmiş ipek istemişler. İçindeki bilgileri not aldım ve gelen pusulayı dolabınızdaki evrakların en üstüne koydum.

- Desene, bize yakında Basra yolu göründü Cafer Usta.

- Öyle görünüyor efendim. Bizzat siz mi gideceksiniz? Hazırlıklarımızı ona göre yapalım. Zaten ben siparişleri işlemeye başladım bile.

- Ben gideceğim Cafer Usta. İşleri ona göre planlayın. Ümit ediyorum ki bu seyahat bana iyi gelecek. Geçenlerdeki ilim meclisinde Basra'ya bir davet almıştım. Hem ona icabet eder hem de kafamda çözmem gereken bazı meseleleri Basra'da birilerine danışırım. Ne zaman hazır olur Basra'ya gidecek mallar?

- İki güne hazırlarız efendim. Arzu ederseniz iki gün sonra yola çıkacak kervanla görüşüp işleri ayarlayayım.

- Münasiptir Cafer Usta, münasiptir.

Numan odasına girdi. Basra'ya gidecek ve oradan gelecek malların

dökümlerini incelemek istiyordu. Dolabı açıp bununla ilgili evrakları çıkardı. Basra'dan talep edilen malların dökümünü dikkatle gözden geçirdi. Muhasebesini yapıp bir kâğıda not etti. Diğer evraklar üzerinde çalışmaya başlayacaktı ki kapı çalındı. İçeri giren Cafer, Yusuf'un geldiğini söyleyince Numan onu hemen içeri almasını emretti.

Evde sıkıntılı bir durum mu var, diye meraklandığı sırada Yusuf içeri girdi ve konuşmaya başladı:

- Efendim! Valideniz sizi acilen eve bekliyor. Size mühim bir haber vereceğinden bahsetti. Lakin bu haberin ne olduğunu söylemedi.

Numan aceleyle evrakları dolaba koyup evin yolunu tuttu.

Çıkacağı yolculuğa dair zihnindeki resimleri birleştirmeyi düşündüğü anda bambaşka bir merak iklimine savrulmuştu.

Kaftanını giymesiyle yola düşmesi bir oldu Numan'ın.

UMUT KAPISI

Yola çıkabilenler, taşıyabilecekleri gönül yükünün haricinde sahip olduklarının tamamını geride bırakma iradesini göze alanlardır.

Her yolcu, zamana ağırlığınca iz bıraktığı gibi belli belirsiz resimler de bırakır. Hayat nasıl ki gece ve gündüzü kader değirmeninde biteviye öğütüyorsa aynı bunun gibi yolcu da arkasına bakmadan eskiye dair hatırına yansıyan silik resimleri ufalayarak gider umut dağının doruklarına. Bu yüzden her yol bir umut tarlasıdır bilene ve her yolculuk da arınma ve durulma tezgâhıdır hiç kapanmayası.

Yolculuk, insanın içindeki kadim ateşi uyandırır ve gönül mahzenindeki kurumuş hatıraların cümlesini yakıp küle çevirir.

Numan, böyle bir yolculuğa gönüllü yazılmak üzere zihnini hazırlarken Yusuf'un getirdiği haberle apar topar evin yolunu tuttu. Yüreğini büyük bir merak halesi kaplamıştı. Hem gidiyor hem de merakını giderecek sualler sorarak aklını yatıştırmaya çalışıyordu. Yolun kısalığına inat merakı ufuk çizgisine dek uzayıp gitti. Evin kapısında annesini oldukça sevinçli buluncaya kadar bu hâli devam etti.

Görür görmez sordu ona:

- Muhterem validem. Beni aceleyle eve çağırmışsın. Koşup geldim. Hayır olsun. Umarım bu neşenizin altından bir aksilik çıkmaz.

- Hoş geldin evladım. Buyur gel. İçeride konuşalım.

Numan, merak çarşılarına dalan aklını çekip çıkaramamıştı henüz. Bir çırpıda eve girdi. Hanımı da aynı annesi gibi tebessüm ediyordu.

Meraktan kıvranan Numan bu defa hanımına sordu:

- Sizde sevinçli bir haberin bütün alametleri belirmiş ama acaba bunun sebebi nedir hatun? Annem bir şey demedi. Bari sen söyle de gönlüm yatışsın. Nedir vereceğiniz haber?

Annesinin sözleri yetişti Numan'ın imdadına:

- Gözlerin aydın olsun evladım. Sümeyye'nin birkaç gündür midesi bulanıyordu. Biz önce bunu yiyip içtiklerine sonra da mevsim değişikliğine verdik. Lakin bugün sen evden çıktıktan sonra bu durum daha belirgin hale gelince ebe hatunları eve davet ettim. Onlar